Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

СКГО

Др Данијела Миловановић Родић

ПРАКТИКУМ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ КОРИШЋЕЊЕМ ИНДЕКСА ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

ПРАКТИКУМ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ КОРИШЋЕЊЕМ ИНДЕКСА ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

Др Данијела Миловановић Родић

ПРАКТИКУМ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ КОРИШЋЕЊЕМ ИНДЕКСА ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

Београд, 2024

ПРАКТИКУМ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ КОРИШЋЕЊЕМ ИНДЕКСА ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

Аутoрка
Др Данијела Миловановић Родић

Издавач
Стална конференција градова и општина
– Савез градова и општина Србије
Македонска 22, 11000 Београд

За издавача
Никола Тарбук, генерални секретар СКГО

Лектура
Ивана Андрић

Дизајн и припрема за штампу
Атеље, Београд
www.atelje.rs

Штампа
Досије студио, Београд
www.dosije.rs

Тираж: 100

Место и година издавања
Београд, 2024.

ISBN 978-86-80480-82-4

Индекс партиципације је методологија за вредновање партиципације у урбанистичком планирању који је настао као резултат Програма „Партнерство за добру локалну самоуправу" који спроводи Стална конференција градова и општина (СКГО) уз подршку Владе Швајцарске. Преузимање ове методологије, делимично или у целости, дозвољено је искључиво уз сагласност СКГО.

Израда и објављивање ове публикације реализовани су у оквиру Програма „Партнерство за добру локалну самоуправу" који подржава Влада Швајцарске, а спроводи СКГО. Ова публикација не представља ставове Владе Швајцарске. За информације и ставове у овој публикацији одговорни су искључиво аутори.

Садржај

ПРЕДГОВОР **9**

УВОД **11**

1. КОНЦЕПТ УНАПРЕЂЕНЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ **15**

1.1. Међународни оквир за праћење и вредновање квалитета партиципације **15**

1.2. Национални оквир за праћење и вредновање квалитета партиципације **19**

1.3. Теоријски оквир за вредновање квалитета партиципације **21**

2. ИНДЕКС ПАРТИЦИПАЦИЈЕ **23**

2.1. Јавна интеракција **24**

2.2. Типови јавних интеракција **25**

2.3. Начин утврђивања индекса партиципације **26**

2.4. Формална партиципација **28**

2.4.1. Одлука о изради плана *29*

2.4.2. Припрема процеса планирања *31*

2.4.3. Рани јавни увид и јавни увид *33*

2.4.4. Усвајање и објављивање плана *38*

2.5. Проширена партиципација **40**

2.5.1. Подршка јавности у разумевању процеса планирања *40*

2.5.2. Информисање *43*

2.5.3. Консултовање *44*

2.5.4. Сарадња *46*

3. ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ **49**

3.1. Пре препорука, важно је разумети принципе **49**

3.2. Препоруке **51**

3.2.1. Упитник за утврђивање индекса партиципације користити и као водич *51*

3.2.2. Мобилисати и оснажити за учешће све актере којих се плански процес тиче *51*

3.2.3. Омогућити лак и потпун приступ информацијама свим актерима којих се плански процес тиче *52*

3.2.4. Успоставити дијалог и дискусију о проблемима и решењима *54*

3.2.5. Створити прилике за сарадњу и заједничко деловање *54*

4. АНЕКС: ИНДЕКС ПАРТИЦИПАЦИЈЕ **57**

4.1. Формална партиципација **57**

4.2. Проширена партиципација **63**

5. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 67
5.1. Релевантни прописи РС 67
5.2. Релевантни међународни документи 68
5.3. Литература и други релевантни извори 69

ПРЕДГОВОР

Просторно и урбанистичко планирање су дисциплине које се традиционално везују за општине и градове те су стога међу најзначајнијим изворним надлежностима локалне самоуправе. То не чуди јер се ради о дисциплинама које доприносе не само просторном већ и одрживом развоју заједница у целини. Улога јединица локалне самоуправе као носилаца израде и спровођења урбанистичких и просторних планова препозната је законима и несумњиво је да оне носе највећу одговорност за квалитет донетих одлука и решења уграђених у планове. Ако се има у виду далекосежност последица које планска решења имају у просторном развоју, изузетно је значајно да се у процесе доношења (припреме и усвајања) ових планова укључе различити представници локалних заједница, које често називамо и заинтересоване стране.

Полазећи од ових претпоставки, Стална конференција градова и општина, као организација која се залаже за развој локалне самоуправе у Србији, већ дужи низ година посебан значај придаје развоју квалитетног, инклузивног и партиципативног урбанистичког и просторног планирања на локалном нивоу, истичући да је за крајњи исход планирања подједнако битан не само крајњи „производ" – плански документ, већ и сам плански процес. Да би се ово остварило, неопходно је јачати капацитете свих учесника у процесу планирања, укључујући (али не искључиво) и запослене у локалним управама. Ова залагања СКГО се свакако поклапају и са савременим међународним трендовима у овој области, који су пречишћени у неке од универзално важећих докумената, попут „Агенде 2030", односно Циљева одрживог развоја Уједињених нација. Такође, и документи јавних политика на нивоу државе препознају значај укључивања грађана у процес израде урбанистичких планова (на пример, Стратегија одрживог развоја Републике Србије до 2030. године).

У последње време, у стручној и широј јавности честе су дебате о томе у којој мери је код нас процес доношења одлука везаних за просторни развој транспарентан. Мишљења различитих актера су подељена и заснована најчешће на сопственом поимању конкретног искуства у појединачном процесу и конкретној ситуацији. Док представници јавне управе, често преоптерећени свакодневним административним обавезама, сматрају да не постоји заинтересованост грађана да се активно укључе у процесе планирања, представници цивилног сектора и грађани директно погођени конкретним урбанистичким решењима сматрају да су кључне одлуке унапред донете без консултовања јавности. Ко је у праву? Да ли је могуће измерити ниво учешћа јавности у једном планском процесу, који

је унапред предефинисан процедуром прописаном законом? Како је могуће да у оквиру истог правног система, поједине локалне самоуправе успевају да заинтересују локалну заједницу да благовремено изрази своје захтеве и жеље у вези са будућим изгледом и начином коришћења неког простора, док се, у највећем броју случајева, јавност упознаје са планираним интервенцијама тек онда када њихова реализација увелико траје?

СКГО је, у жељи да систематски прати ниво укључивања грађана у планским процесима на локалном нивоу, развила алат под називом „Индекс партиципације у урбанистичком и просторном планирању". Ради се о алату који је развијен у сарадњи са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре и представља начин за праћење показатеља остварења Стратегије урбаног развоја Републике Србије (2019). Такође, овим показатељем мериће се и остварење циљева одрживог развоја који се тичу партиципације јавности и укључивања заинтересованих у процес доношења одлука о урбаном развоју, конкретно, показатеља број 11.3.2.

Мерење индекса партиципације први пут је спроведено у новембру 2021. године у форми самооцењивања, а затим и у периоду јул–август 2023. године коришћењем комплексног упитника и уз ангажовање независних евалуатора. Мерење индекса 2023. одрађено је на узорку од 30 урбанистичких планова у 20 градова и општина, а резултати мерења су анализирани и општинама учесницама у мерењу достављене су препоруке за унапређење праксе партиципације. С обзиром на то да су резултати мерења индекса партиципације указали на пад вредности индекса у односу на иницијално мерење обављено 2021. године, примећена је потреба да се запосленима у локалним администрацијама задуженим за послове носилаца израде урбанистичких планова укаже на најчешће пропусте и места на којима је могуће утицати на унапређење процеса партиципације.

У том смислу, Практикум који је пред Вама, треба посматрати двојако. С једне стране, то је приказ методологије која стоји иза концепта проширене партиципације, на којој се заснива сам Индекс партиципације, а која, пак, почива на широком спектру универзално прихваћених докумената и међународних и домаћих прописа и стратегија. Ова методологија служи да поткрепи наше убеђење да је транспарентан плански процес темељ за доношење квалитетних одлука о будућем развоју локалне заједнице. С друге стране, овај практикум представља помоћно средство за све оне који би желели и у прилици су да утичу на повећање транспарентности и инклузивности процеса израде планова, да помоћу њега провере јесу ли применили све оно што је не само законом прописано, већ што њиме није забрањено, а помаже да се локална заједница и сви они који имају интерес да буду укључени у доношење одлука о локалном развоју, у плански процес укључе или се о њему информишу.

Клара Даниловић,
шефица Одељења за просторно планирање, урбанизам и становање СКГО

УВОД

Питање учешћа јавности у урбанистичком планирању, али и процесима израде и праћења спровођења јавних политика и прописа уређено је *Законом о планирању и изградњи* (2023), као и свим претходним законима о планирању и изградњи, а од 2018. године и *Законом о планском систему* (2018). На основу њих и у складу са њима донет је већи број подзаконских аката и методолошких смерница који се директно или индиректно односе на организовање и спровођење партиципативних процеса[1].

Процедура је ближе специфицирана *Правилником о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања* (2019) и тим законским решењем дефинисане су по две прилике за **непосредно** и **посредно** учешће јавности у процесу израде планских докумената на локалном нивоу. Грађани могу непосредно да учествују у фази раног јавног увида у *елаборат за рани јавни увид* на почетку процеса планирања и јавног увида и јавне расправе о *нацрту плана*, који се организују пре подношења планова општинским скупштинама на усвајање. План доноси скупштина ЈЛС, која усваја и *одлуку о изради плана* на самом почетку планског процеса, те се те две позиције у процедури сматрају формама посредног учешћа грађана – то у њихово име чине њихови изабрани представници, односно одборници. План се, након усвајања у скупштини ЈЛС, објављује у Службеном листу, као и у Централном регистру планских докумената[2] и након тога постаје правоснажан.

Осим поменутим законима и њиховим подзаконским актима, квалитет, модалитети и форме партиципације у процесима планирања и управљања су

1 Правилник о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања (2019), Правилник о условима и начину рада Комисије за стручну контролу планских докумената, Комисије за контролу усклађености планских докумената и Комисије за планове јединице локалне самоуправе (2019), Правилник о садржини и начину вођења и одржавања Централног регистра планских докумената, информационог система о стању у простору и локалног информационог система и дигиталном формату достављања планских докумената (2015), Уредба о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика (2019), Правилник о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката (2019), Смернице за укључивање организација цивилног друштва у радне групе за израду предлога докумената јавних политика и нацрта, односно предлога прописа („Сл. гласник РС”, број 8/2020), Смернице за укључивање организација цивилног друштва у процес доношења прописа („Сл. гласник РС”, број 90/2014).

2 *www.crpd.gov.rs*.

имплицитно дефинисани и многим другим прописима и документима јавних политика[3]. Разумевање постојеће праксе организовања и спровођења партиципативних процеса у поступцима израде и усвајања урбанистичких и просторних планова у јединицама локалне самоуправе је предмет континуираних и бројних истраживања стручне и научне јавности[4]. Истраживања показују да су се постојећи модели организовања и спровођења партиципативних процеса у поступцима израде и усвајања урбанистичких и просторних планова у јединицама локалне самоуправе показали као недовољно ефикасни и ефективни. Урбанистички планови често, без обзира на испоштовану процедуру, стручну аргументацију и компетентност ауторских тимова, изазивају контроверзне реакције јавности. О неким планским одлукама шира јавност постаје информисана, а неретко и мотивисана на реакцију, тек када се крене са инвестицијама и реализацијом. Неке планске одлуке својом вишегодишњом нереализацијом доказују сопствену непримереност и неуспешност. С друге стране, усвојени планови појединих ЈЛС подложни су честим променама за потребе реализације јавних и приватних иницијатива и инвестиција, што такође говори о неблаговременој укључености свих актера у плански процес. У неким случајевима неправовремена или неадекватна идентификација потреба резултује настајањем различитих видова непланске изградње. По неким ауторима, такве појаве су, пре свега, последица слабих веза управа и обрађивача са потребама, захтевима и идејама о развоју локалног становништва и специфичностима и карактеристикама конкретне територије. Партнерство управа и грађана, транспарентност у раду и активно и континуирано учешће грађана у изради планова још увек представљају пожељну будућност за највећи део насеља у Србији. Изузеци представљају потврду правила и наводе се као примери иновативне праксе која одступа од уобичајеног приступа.

Индекс партиципације у урбанистичком планирању је алат за праћење учешћа грађана у урбанистичком планирању на локалном нивоу, који је развила Стална конференција градова и општина (СКГО) у сарадњи са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Конципирање и тестирање Индекса партиципације спроведено је у периоду 2021–2023. године у оквиру програма *Партнерство за добру локалну самоуправу*, који спроводи СКГО уз подршку швајцарске Владе. Циљ Индекса је праћење и разумевање стања и трендова, али

3 Устав Републике Србије (2006), Закон о локалној самоуправи (2018), Закон о приступу информацијама од јавног значаја (2021), Закон о референдуму и народној иницијативи (2021), Закон о заштити животне средине (2018), Акциони план за спровођење Стратегије развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године (2020), Стратегија реформе јавне управе у Републици Србији за период од 2021. до 2030. године (2021), Програм за реформу система локалне самоуправе у Републици Србији за период од 2021. до 2025. године (2021), Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године (2021), Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године (2020), Акциони план за спровођење иницијативе Партнерство за отворену управу у Републици Србији за период 2023–2027. године (2023).

4 Предмет вишедеценијског истраживања академске заједнице и организација цивилног друштва, видети списак литературе и извора 5.3.

и простора за могућа унапређења, ради подстицања промена у домену локалних самоуправа у овој области. Осим тога, мерење индекса представља и начин за праћење показатеља остварења *Стратегије урбаног развоја Републике Србије* (Влада РС 2019, показатељ 17.2) и циљева одрживог развоја, дефинисаних *Агендом 2030*, посебно циља 11 који се тиче урбаног развоја и гласи: „*Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим*" (УН Хабитат, 2015, показатељ 11.3.2).

Индекс полази од препорука УН Хабитата (2018) датих националним и локалним властима с циљем праћења индикатора одрживог развоја, у којима се наводи да је активно ангажовање свих кључних актера, а посебно оних група актера којих се план тиче, неопходно, те да локалне и националне управе треба да настоје да:

- подрже учешће грађана кроз омогућавање деловања независних организација цивилног друштва на различитим нивоима (локалних, националних и међународних);
- промовишу образовање и обуку о грађанским и људским правима тако да грађани буду информисани о својим правима;
- уклоне препреке за учешће маргинализованих група, промовишу недискриминацију и омогуће им равноправно учешће.

Методологија за мерење индекса партиципације у урбанистичком планирању је заснована на разумевању да се партиципација остварује различитим формама јавне интеракције, да може бити формална (уређена прописима и самим тим обавезна) и неформална (није прописана). Основна подела метода и техника партиципације је направљена према смеру доминантног тока информација, односно сврси, мотивима и садржају комуникације усмерених на информисање, консултовање и сарадњу.

Мерење индекса партиципације се врши избором одговора на сет питања која се односе на поступак доношења једног конкретног усвојеног урбанистичког (или просторног) плана. Одговори на питања су пондерисани тако да пондер одражава њихову комплексност и капацитет да допринесу квалитету партиципације.

Како би запослени у локалним администрацијама што боље разумели концепт унапређене партиципације на којем је заснована методологија Индекса партиципације и били спремни да усвоје и примене препоруке које проистичу из резултата мерења индекса, СКГО је и припремио ову публикацију.

1. КОНЦЕПТ УНАПРЕЂЕНЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

Индекс партиципације се заснива на концепту унапређене партиципације, дефинисаног на основу вредности и концепта развоја који се промовишу *Аīендом 2030* (УН, 2015) и *Новом урбаном аīендом* (УН ХАБИТАТ, 2016), међународним смерницама за њихову имплементацију и праћење (УН ХАБИТАТ, 2017, 2018а, 2018б), *Сīраīеīијом одрживоī урбаноī развоја Реīублике Србије* (Влада РС, 2019), налазима теоријских и емпиријских истраживања регулаторног и нормативног оквира Републике Србије и квалитета праксе организовања и спровођења партиципативног процеса у поступцима израде и усвајања урбанистичких и просторних планова у јединицама локалне самоуправе Републике Србије.

ОКВИР 1
Основни принципи

Основни принципи на којима се заснива концепт унапређене партиципације су следећи:

- Процес доношења одлука је транспарентан.
- Учесници у процесу доношења одлука су информисани о правима и могућностима учешћа.
- Током целокупног процеса израде плана омогућени су различити видови информисања, консултација и активног учешћа.
- Предузете су мере за унапређење капацитета свих актера за учешће у процесима доношења одлука.
- Учешће грађана је у функцији балансирања јавних и приватних интереса у процесу утврђивања јавног интереса.

1.1. Међународни оквир за праћење и вредновање квалитета партиципације

Најзначајнији међународни документи којима се концепт одрживог урбаног развоја на глобалном и европском нивоу дефинише јесу *Аīенда 2030* (УН, 2015), *Нова урбана аīенда* (УН, 2016), *Урбана аīенда ЕУ* (ЕУ, 2016) и низ повеља као што су *Лаūūицишка ūовеља* (2007), *Марсељска ūовеља* (2008), декларације из *Толеда* (2010)

и *Ријеке* (2015) и *Територијална агенда ЕУ 2020* (2010)[5] Ти документи представљају резултат континуираних вишедеценијских напора глобалне и европске заједнице, а након њиховог усвајања формулисани су бројни пратећи документи, који су имали циљ да буду водичи за њихову даљу операционализацију и праћења примене, од којих издвајамо два документа УН:

1. *Глобални оквир индикатора за праћење реализације Агенде 2030* (УН, 2017), и
2. *Водич за помоћ националним и локалним властима у праћењу и извештавању о индикатору циља одрживог развоја 11+. Оквир за надгледање – Дефиниције – Метаподаци* (УН ХАБИТАТ, 2018).

Глобални оквир индикатора за праћење реализације Агенде 2030 (УН, 2017) усвојен је на Генералној скупштини Уједињених нација 2017. године. Овим документом је утврђен сет индикатора којима се прати и мери остваривање циљева одрживог развоја. За циљ 11, који се односи на градове и гласи: „*Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим*", утврђено је десет потциљева[6], од којих се потциљ 11.3 тиче партиципације јавности и укључивања заинтересованих страна у процес доношења одлука о урбаном развоју и гласи: „*Унапредити одрживу и инклузивну урбанизацију и капацитете за партиципативно, интегрално и одрживо планирање и управљање људским насељима*". За мерење реализације потциља 11.3

5 *Лајпцишка повеља о одрживим градовима Европе* (*Leipzig Charter on Sustainable European Cities*, 2007), која представља основу за дефинисање политика урбаног развоја у Европској унији и којом се промовише интегрални приступ управљању урбаним развојем; *Марсељска декларација*, којом се дефинише референтни оквир за развој одрживих градова (*Reference Framework for Sustainable Cities*, 2008); *Декларација из Толеда* (2010), која истиче важност друштвено одговорне економије, солидарности и интегралног приступа урбаном развоју у контексту економске кризе; *Територијална агенда 2020* (*Territorial Agenda of the EU – Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions*, 2010), која реафирмише важност територијалног приступа развоју; *Декларација из Ријеке* (*Riga Declaration*, 2015), која наглашава улогу малих и средњих урбаних подручја за реализацију Урбане агенде ЕУ.

6 Потциљеви циља 11:

- 11.1 Приступ адекватном, безбедном и приступачном становању,
- 11.2 Приступ сигурним, приступачним, доступним и одрживим транспортним системима за све, побољшање безбедности на путевима, пре свега проширењем јавног превоза, с посебном пажњом усмереном на потребе оних у рањивим ситуацијама,
- 11.3 Унапредити одрживу и инклузивну урбанизацију и капацитете за партиципативно, интегрално и одрживо планирање и управљање људским насељима,
- 11.4 Заштитити и обезбедити светску културну и природну баштину,
- 11.5 Смањити број смртних случајева и број угрожених људи и значајно смањити директне економске последице изазване катастрофама,
- 11.6 Смањити негативан утицај градова на животну средину,
- 11.7 Омогућити универзални приступ безбедним зеленим и јавним површинама,
- 11.8 Подржати везе између урбаних, периферних и руралних области,
- 11.9 Повећати број насеља која усвајају и примењују интегралне политике ублажавања климатских промена и прилагођавања климатским променама,
- 11.10 Изградња одрживих и отпорних зграда коришћењем локалног грађевинског материјала.

дефинисана су два индикатора[7], од којих је индикатор 11.3.2 онај којим се прати и мери прогрес партиципације и гласи: „***Удео градова који имају структуре за директно учешће цивилног друштва у урбаном планирању и управљању које функционишу редовно и на демократски начин***" (УН, 2017:13).

Водич за помоћ националним и локалним властима у праћењу извештавању о индикатору циља одрживог развоја 11+. Оквир за надгледање – Дефиниције – Метаподаци (УН ХАБИТАТ, 2018) формулисан је као подршка државама чланицама да прикупе, анализирају, валидирају податке и информације ради праћења наведених индикатора, те на основу њих припреме националне извештаје о реализацији циљева одрживог развоја. Овим документом се дају основне дефиниције и **препоручују** методологије и методе за израчунавање индикатора за „производњу тачних информација заснованих на доказима" (УН Хабитат, 2018:6). Водич предлаже државама чланицама да унапреде статистичке капацитете и уведу у употребу, поред стандардних, нове и нетрадиционалне изворе података. Наглашава се важност оснаживања цивилног друштва, различитих економских, друштвених и политичких актера и препоручује јачање сарадње између различитих нивоа управе.

Наводи се да је активно ангажовање свих кључних актера, а посебно оних група актера којих се план тиче, неопходно, те да локалне и националне власти треба да настоје да:

- подрже учешће грађана кроз омогућавање деловања независних организација цивилног друштва на различитим нивоима (локалних, националних и међународних);
- промовишу образовање и обуку о грађанским и људским правима тако да грађани буду информисани о својим правима;
- уклоне препреке за учешће маргинализованих група, промовишу недискриминацију и омогуће им равноправно учешће.

Кључни изазов у праћењу индикатора 11.3.2 је то што он припада групи индикатора који **не могу да буду прикупљени стандардним методама и рутинским механизмима**. Стога је предложено да се његова вредност дефинише на основу оцена[8] које дају пет експерата – евалуатора из различитих сектора (управе, академије, цивилног друштва и међународних организација), који по следећим критеријумима вреднују постојеће структуре за учешће цивилног друштва:

1. Да ли постоје директне, редовне и демократске структуре које омогућавају учешће цивилног друштва у урбанистичком планирању?
2. Да ли постоје директне, редовне и демократске структуре које омогућавају учешће цивилног друштва у одлучивању о локалном буџету?

---

7 Индикатор 11.3.1: Однос стопе коришћења земљишта и стопе раста становништва. Индикатор 11.3.2: Удео градова који имају структуре за директно учешће цивилног друштва у урбаном планирању и управљању које функционишу редовно и на демократски начин.

8 Сваки експерт попуњава упитник са дефинисаним критеријумима за вредновање (енгл. *score-card approach*) постојеће структуре за учешће цивилног друштва и за сваки даје оцену 1–4 на Ликертовој скали: *уопште се не слажем*, *не слажем се*, *слажем се* и *у потпуности се слажем*.

3. Да ли постоје директне, редовне и демократске структуре које омогућавају цивилном друштву вредновање и повратне информације о перформансама управљања развојем града?
4. Да ли ове структуре промовишу учешће жена, младих и других маргинализованих група?

Коначна вредност индикатора је средња вредност оцена коју су дали евалуатори у извештају.

Образложење за овакав приступ мерењу индикатора је да се **њиме мери напредак и воља изабраних званичника, менаџера и планера да укључе грађане у процесе одлучивања, те да се мора обезбедити независни извор информација и ставова о квалитету учинка**. Од евалуатора се очекује да познају законодавство, прописе, политике и праксу урбанистичког планирања и управљања урбаним развојем. Сматра се да је слабост методологије то што се услед ослањања на перцепцију евалуатора и њихово субјективно вредновање, не може обезбедити лако поређење између различитих средина.

ОКВИР 2
Изазови праћења индикатора 11.3.2: Извештај УН ХАБИТАТ-а из 2018.

За примену ове нове методологије, која се не ослања на постојеће начине мерења, још увек не постоје подаци. У првом синтезном *Извештају о напретку, изазовима и могућностима глобалног праћења 11. циља одрживог развоја* (УН ХАБИТАТ, 2018) наводи се да је **индикатор 11.3.2 веома важан, јер омогућава „мерење гласа и утицаја људи, заједнице и цивилног друштва у урбанистичком планирању и управљању"**, те да постоји велика разлика у квалитету и доступности између великих и малих градова. Према расположивим подацима, само 46 земаља има податке који су релевантни за индикатор 11.3.2, као што су подаци о јавним консултацијама, партиципативном буџетирању, одборима суседства, састанцима у градској управи и формалним петицијама. Установљено је да су избори најзаступљенија метода партиципације (27%), затим јавни увиди (22%) и јавне консултације (21%), а да чак 34% градова ни на који начин не комуницира са цивилним друштвом. Преко 200 градова је прикупило податке, али су коришћени веома различити приступи и само две земље су започеле формализацију прикупљања података по предложеној методологији. Дата је препорука да се мерење индикатора врши у интервалу од 4 године, чиме ће се обезбедити три референтне вредности до 2030.

ОКВИР 3
Партиципација јавности у урбанистичком и просторном планирању у Немачкој

По Савезном закону о просторном планирању (СЗП) из 2008. године, учешће јавности је обавезно у процесу израде просторних и регионалних планова. Закон предвиђа да се коментари достављени у процесу учешћа јавности морају узети у обзир приликом анализе интереса (СЗП, члан 7. став 2), да јавност мора бити обавештена да је просторни план у припреми и да се мора пружити прилика за слање сугестија и примедби (СЗП, члан 9. став 1. тачка 2).

Ради омогућавања благовремене идентификације проблема, уводе се институти пружања раних информација јавности, јавног излагања, омогућавања додатног коришћења дигиталних медија, описа исхода учешћа и начина коришћења инпута јавности, појам благовременог учешћа у изради планова и подзаконских аката.

Директива ЕУ о процени ефеката одређених планова и програма на животну средину (Директива 2001/42/ЕЗ) такође намеће обавезу укључивања јавности у израду планова просторног уређења. Поред тога, федералним Законом о уређењу простора (члан 15. став 3) прописано је да јавност мора имати прилику да се укључи у процес просторног планирања (нем. *Raumordnungsverfahren*).

Јавно излагање планова, као и могућности да јавност изрази сугестије и бриге су биле обавезне према Савезном грађевинском закону у „старим" (западнонемачким) савезним државама од 1960, обавезно „рано грађанско учешће" у питањима урбаног развоја је уведено 1976, а у „новим" (источнонемачким) савезним државама од краја 1990. године. Осим формалног учешћа јавности, обавезног по наведеним законима, примена неформалних метода је веома присутна и подстицана.

1.2. Национални оквир за праћење и вредновање квалитета партиципације

Стратегија одрживог урбаног развоја РС (2019) представља први и најзначајнији национални документ којим се локализују глобално дефинисани циљеви одрживог урбаног развоја дефинисани Агендом 2030 (УН, 2015), Новом урбаном агендом (УН, 2016) и Урбаном агендом ЕУ (ЕУ, 2016). Основна сврха Стратегије јесте успостављање уређеног вредносног, концептуалног и методолошког националног оквира, који би требало да исходује вишим степеном квалитета и интегрисаности докумената у области управљања урбаним развојем на нижим нивоима управљања.

Стратегијом одрживог урбаног развоја РС дефинисано је пет стратешких праваца урбаног развоја: одрживи економски развој, уређење урбаних насеља, друштвено благостање, квалитет животне средине и управљање урбаним развојем.

Вредности и концепт партиципације јавности и укључивања заинтересованих страна у процес доношења одлука о урбаном развоју дефинисани су у оквиру стратешког правца друштвено благостање, чији је основни циљ „унапређен квалитет и доступност друштвених услуга, смањен ризик од сиромаштва, решена стамбена потреба свих грађана, остварена социјална инклузија и демографска обнова урбаних подручја". За достизање тог циља дефинисана су **четири пакета мера**[9], од којих је за

9 Пакети мера: 3.1. Уједначавање доступности и квалитета јавних служби у урбаним подручјима (објекти образовања, здравства, социјалне заштите, културе, рекреације и спорта); 3.2. Друштвено укључивање и смањење ризика од сиромаштва у урбаним подручјима; 3.3. Квалитет уређености и приступачности урбаног простора обезбеђивањем одрживог становања за све грађане и санација непланski изграђених делова насеља и приградских насеља; 3.4. Подизање нивоа транспарентности у процесу доношења одлука о урбаном развоју, кроз унапређење партиципације грађана и укључивања стејкхолдера (Поглавље 5.4).

партиципацију јавности и укључивање заинтересованих страна у процесе доношења одлука о урбаном развоју најзначајнији **пакет 3.4**, који гласи „**подизање нивоа транспарентности у процесу доношења одлука о урбаном развоју, кроз унапређење партиципације грађана и укључивања стејкхолдера**" и који чине следеће мере:

- **3.4.1** Подизање нивоа свести грађана и стејкхолдера о праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активну партиципацију
- **3.4.2** Усмеравање партиципације ка јачању друштвене одговорности и балансирању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
- **3.4.3** Унапређење процедура партиципације грађана и стејкходера у процесима доношења одлука кроз спровођење е-партиципације, референдума, јавно-приватног дијалога, јавних консултација, панела за грађане, савета грађана, грађанских иницијатива, и у складу са препорукама Савета Европе (2009, 2011)
- **3.4.4** Квалитативна евалуација партиципативне праксе, као и дисеминација и промоција „добре праксе" у спровођењу партиципације[10].

Стратегијом одрживог урбаног развоја РС дефинисано је да се ефикасност и ефективност остваривања њених циљева и мера прате уз помоћ 43 показатеља (индикатора) развоја исказаних на нивоу урбаних насеља и ЈЛС, који се исказују у трогодишњим извештајима[11]. За праћење ефикасности и ефективности остваривања пакета мера 3.4 дефинисан је **један** показатељ под бројем 27: **Број састанака са грађанима и представницима институција/организација током израде урбанистичког/просторног плана или стратешког документа (јавно најављени састанци)**.

Овако дефинисан показатељ не осликава у потпуности вредности и комплексност концепта укључивања јавности дефинисаног пакетом мера 3.4 Стратегије одрживог урбаног развоја РС и Смерницама УН за праћење реализације циљева одрживог развоја. Стога је за потребе праћења реализације Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије – пакета мера 3.4 и његовог показатеља 27 и Циљева одрживог урбаног развоја у Србији – циља 11 и његовог индикатора 11.3.2, предложено увођење индекса партиципације као новог индикатора.

---

10 У складу са Законом о планском систему дефинисана је типологија мера и активности, при чему су мере за реализацију пакета мера 3.4 разврстане на следећи начин: информативно-едукативне (ИЕ) – мере 3.4.1, 3.4.2 и 3.4.4, а регулаторне (Р) – мера 3.4.3. Информативно-едукативне мере и активности подразумевају покретање информационих и едукационих кампања свих учесника у процесу, док регулаторне мере и активности подразумевају успостављање стандарда и правила којима се уређују односи у друштву, у овом случају партиципације јавности и укључивања стејкхолдера у процесу одлучивања о урбаном развоју.

11 Дефинисане су две врсте показатеља: (1) показатељи ефеката који се дефинишу за праћење реализације општег циља; дефинисана су три таква показатеља (2) показатељи исхода, који се дефинишу за праћење реализације посебних циљева, а дефинисано је 40 таквих показатеља. Нулта и циљна вредност показатеља се утврђују у трогодишњим извештајима о остваривању Стратегије. Неки од показатеља Стратегије су уједно и показатељи за мерење остварења 11. циља Агенде 2030 или су са њима компатибилни.

1.3. Теоријски оквир за вредновање квалитета партиципације

Конципирање, дискусија и провера модела активног, конструктивног и континуираног учешћа грађана у процесима планирања и доношења одлука о развоју, који се често називају партиципативним и колаборативним, предмет су рада бројних теоријских и емпиријских истраживања још од седамдесетих година прошлог века[12]. Паралелно са растом популарности, расте и критика таквог приступа[13], те су, ради провере тврдњи, како пропонената, тако и критичара приступа, разрађивани различити модели вредновања партиципативних и колаборативних пракси. Налази тих студија су указали на условљеност исхода партиципативних пракси начином спровођења, те да је приликом вредновања квалитета партиципативних пракси, осим квалитета исхода, важно вредновати квалитет процеса.

Критеријуми за вредновање квалитета процеса су[14] следећи:

- Легитимност и заступљеност различитих интереса: у процес планирања, као и његов дизајн, укључени су **легитимни представници** свих релевантних интересних група који су доступни својој интересној групи.
- Процес селекције учесника је заштићен од манипулације.
- Информације о процесу и могућност укључивања су једнако доступни свим грађанима.
- Сврха, кључни проблем и задаци партиципативних процеса су јасни свим учесницима.
- Омогућено је једнозначно разумевање термина, дефиниција и концепата који се употребљавају.
- Сви учесници имају прилику да осталим учесницима у процесу представе своје интересе и ставове.
- Омогућено је промишљање и преиспитивање концепта и садржаја јавног интереса у датом планском процесу и за дату територију.
- Резултати партиципативних процеса и начин њихове употребе континуирано су доступни свим учесницима у процесу и широј јавности.
- Успостављени су механизми да се примедбе на процес и резултате могу чути и да се о њима може дискутовати.
- Обезбеђена су финансијска и техничка средства за остваривање процеса.
- Процес подржава компетентна и неутрална фасилитација.

12 Arnstain, 1969, Friedmann, 1973; Forester, 1987, 2016; Sagar, 1994, 2016; Innes, 1995, 2010, 2015; Healey, 1997, 2003, 2010; Margerum, 2002, 2011; Innes and Booher, 1999, 2010, 2016.

13 Flyvbjerg, 1998; Sandercock, 1998;, Huxley and Yiftachel, 2000, Flyvbjerg and Richardson, 2002

14 Миловановић Родић (2013) на основу радова Davis (2008), Margerum (2002) Innes&Booher (2010).

Критеријуми за вредновање квалитета исхода процеса су следећи:

- Постоји сагласност укључених актера око планских решења.
- План је прошао процес формалне верификације.
- Обезбеђена је могућност праћења и контроле реализације плана, као и процедура за реаговање грађана.

Искуства су показала да процеси који су вођени на овакав начин унапређују адаптибилност система планирања, социјални и политички капитал заједнице и редукују конфликте између интересних група. Сви учесници у оваквим процесима унапређују способност да разумеју интересе и потребе осталих интересних група, учешћем у њима усвајају вештине и знања. Од посебног је значаја то што су овакви процеси креативни, подстичу иновације, јер се ангажују различита знања и искуства. Доприносе унапређењу поверења грађана у институције друштва.

2. ИНДЕКС ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

Индекс партиципације представља комплексан показатељ квалитета учешћа грађана у процесу израде урбанистичког (просторног) плана или стратешког документа и конципиран је у складу са методологијом препорученом *Водичем за помоћ националним и локалним властима у праћењу и извештавању о индикатору ЦОР циља 11+. Оквир за надгледање – Дефиниције – Метаподаци* (УН ХАБИТАТ, 2018).

Индекс партиципације и препоруке за унапређење партиципације у урбанистичком планирању представљају инструменте за подршку имплементацији концепта унапређене партиципације, односно вредности и принципа на којима се базира:

- Процес доношења одлука је транспарентан.
- Учесници у процесу доношења одлука су информисани о правима и могућностима учешћа.
- Током целокупног процеса израде плана омогућени су различити видови информисања, консултација и активног учешћа.
- Предузете су мере за унапређење капацитета свих актера за учешће у процесима доношења одлука.
- Учешће грађана је у функцији балансирања јавних и приватних интереса у процесу утврђивања јавног интереса.

Концепт унапређене партиципације је у складу са Уставом[15], основим законима којима се регулише учешће грађана у урбанистичком (и просторном) планирању

15 У Уставу РС (2006, 2021) наводи се да су „људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима", те да се њихове одредбе тумаче „у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење" (члан 18). Концепт унапређене партиципације подразумева поштовање Уставом дефинисаних права грађана:

- „*Слобода мишљења и изражавања*. Јемчи се слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје." (члан 46)
- „*Право на обавештеност*. Свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештаван о питањима од јавног значаја и средства јавног обавештавања су дужна да то право поштују. Свако има право на приступ подацима који су у поседу државних органа и организација којима су поверена јавна овлашћења, у складу са законом." (члан 51)
- „*Право на учешће у управљању јавним пословима*. Грађани имају право да учествују у управљању јавним пословима." (члан 53)
- „*Здрава животна средина*. Свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању." (члан 74)

и изради докумената јавних политика (Закон о планирању и изградњи и Закон о планском систему), али и сетом осталих закона[16] и докумената јавних политика (посебно значајна је Стратегија одрживог урбаног развоја РС) који представљају основ и оквир за просторни развој.

У наставку се фокусирамо на операционализацију концепта, односно дефинисање појмова и поставки Индекса партиципације.

2.1. Јавна интеракција

Јавна интеракција представља различите видове комуникације између актера којих се план тиче и надлежних институција у целокупном процесу његове припреме, израде и реализације. Циљ интеракција је информисање и подизање капацитета свих којих се плански процес тиче за активно и конструктивно учешће у планском процесу ради унапређења квалитета планских решења за одрживи урбани развој.

Осим броја интеракција, веома је важно обезбедити начин мерења њиховог квалитета. Квалитет јавне интеракције је кључан за унапређење процеса и продукта, без обзира на то да ли се ради о плану, извештају, закључку, одлуци, договору, студији и сл. и у којој је фази настао (у фази иницирања израде, прикупљања података, идентификације ставова, проблема, идеја о развоју, формулисања, провере и праћења реализације планског решења).

Квалитетна јавна интеракција значајно доприноси унапређењу:

- капацитета учесника у процесу у погледу усвајања неких нових знања и вештина, али и њиховог самопоуздања, и
- поверења у систем, односно сврсисходности ангажовања.

Тиме се значајно унапређују перформансе система (појединаца, заједница, институција, правила, методологија, процедура, и сл.) за неке будуће процесе планирања и управљања урбаним развојем.

16 Устав Републике Србије (2006, 2021); Закон о локалној самоуправи (2018), Закон о приступу информацијама од јавног значаја, (2021); Закон о референдуму и народној иницијативи (2021); Закон о заштити животне средине (2018); Акциони план за спровођење Стратегије развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године (2020); Стратегија реформе јавне управе у Републици Србији за период од 2021. до 2030. године (2021); Програм за реформу система локалне самоуправе у Републици Србији за период од 2021. до 2025. године (2021); Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године (2021); Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године (2020); Акциони план за спровођење иницијативе Партнерство за отворену управу у Републици Србији за период 2023–2027. године (2023).

2.2. Типови јавних интеракција

У складу са **позицијом у планском процесу**, односно **мотивима, циљевима, жељеним исходима и ресурсима који су на располагању** (време, људи, новац, и сл.), типови јавне интеракције могу бити различити по:

- броју учесника – од неколико до неколико десетина и стотина учесника,
- времену трајања – од неколико сати до неколико дана или недеља,
- видовима комуникације – једносмерна или двосмерна, синхрона или асинхрона, директна или посредована, интерперсонална или мас-комуникација и сл.
- местима на којима се интеракција одвија – различити типови јавних затворених простора (канцеларије, сале, учионице, холови, галерије, и сл.) и отворених јавних простора,
- различитом нивоу програмираности – од високоструктурираних и програмираних, до оних са неформалном, слободнијом формом,
- томе што интеракције могу бити типизиране и понављати се више пута на исти начин, или бити специфичне, оне који се организују само једном,
- томе што интеракције могу бити више или мање захтевне кад је реч о потребним ресурсима.

Постоји веома велики број тестираних и препоручених јавних интеракција (метода и техника партиципације), као и начина њихове поделе и груписања, при чему је основна подела на:

- **формалне** – дефинисане прописима као обавезне, и
- **неформалне** – нису изричито прописане законом, резултат су разумевања да су потребне у датом процесу.

Осим те, кључна подела јавних интеракција је према смеру доминантног тока информација, односно сврси, мотивима и садржају комуникације, и то на:

- **информисање** – једносмерна комуникација чији је циљ представљање информација осталим учесницима у процесу; може бити иницирана од стране управе, формалних или неформалних група грађана, професионалних или привредних асоцијација, институција јавног или приватног сектора, академских институција ка осталим актерима или ка широј јавности;
- **консултовање** – двосмерна комуникација чији је циљ размена информација, која се може одвијати између свих актера међусобно;
- **сарадња** –заједнички рад актера на производњи резултата различитог типа; може се одвијати између различитих актера и у различитим фазама процеса планирања.

У наставку текста ближе ћемо одредити ова три типа јавне интеракције.

Важно је напоменути да се за достизање ефикасне и ефективне партиципације ови типови интеракција не могу користити самостално, већ да се њихово комбиновање и интеграција подразумевају.

2.3. Начин утврђивања индекса партиципације

Поступак мерења индекса партиципације подразумева давање одговора „ДА" или „НЕ" на низ тврдњи које се односе на јавне интеракције којима надлежне институције комуницирају са јавношћу у процесу припреме, израде и доношења једног конкретног усвојеног урбанистичког (или просторног) плана. За сваки план се уносе основни подаци који не улазе у прорачун индекса (**табела 1**), а затим дају одговори о двема групама јавних интеракција:

- **Формална партиципација** – Интеракције које су саставни део процедуре дефинисане прописима, те минимална вредност формалне партиципације представља законски минимум (**табеле 2–6**),
- **Проширена партиципација** – Интеракције које нису прописима специфициране као обавезне, већ посредно произлазе из начела и концептуалних опредељења националних стратешких докумената, али и најзначајнијих међународних развојних агенди и препорука (**табеле 7–10**).

Вредности јавних интеракција су од 1 до 3, а у зависности од сложености и значаја за унапређење квалитета партиципације. Тако интеракције из домена „информисања" имају нижу вредност, док су оне из категорија „консултовање" и „сарадња" више вредности. Свака јавна интеракција је детаљније описана сетом од две до шест карактеристика, које се проверавају и за које се одговором „ДА" (=1) или „НЕ" (=0) констатује да ли су испуњене. Те карактеристике, такође у зависности од сложености и значаја за унапређење квалитета јавне интеракције, имају вредности од 0,2 до 0,8. Збир вредности карактеристика јавне интеракције је 1 (**слика 1**).

Слика 1. Приказ начина вредновања јавне интеракције и њених карактеристика

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА (ЈИ)	**Одговор: ДА=1 НЕ=0**	**Вредност ЈИ: 2,0**	
1.1 Карактеристика јавне интеракције 1	1*	Вредност карактеристике 1 : 0,7***	**1 x 0,7 x 2 = 1,4**
1.2 Карактеристика јавне интеракције 2	0**	Вредност карактеристике 2 : 0,2***	**0**
1.x Карактеристика јавне интеракције x	1	Вредност карактеристике x : 0,1***	**1 x 0,1 x 2 = 0,2**
		Број бодова за јавну интеракцију	**1,6**

*Карактеристика остварена (тврдња тачна) = 1

**Карактеристика није остварена (тврдња није тачна) = 0

***Збир пондера је 1

Квантификација унетих одговора се прорачунава према обрасцу:
вредност изабране карактеристике × вредност врсте јавне интеракције = број бодова за дату карактеристику јавне интеракције

Индекс партиципације за дати плански процес добија се збиром бодова свих остварених карактеристика јавних интеракција (**слика 2**).

Слика 2. Начин утврђивања вредности индекса партиципације: збир бодова свих јавних интеракција

Вредност изабране карактеристике 1 + Вредност изабране карактеристике 2 + Вредност изабране карактеристике 3	×	Вредност јавне интеракције А	=	**Број бодова за изабрану јавну интеракцију А**
				+
Вредност изабране карактеристике 1 + Вредност изабране карактеристике 2	×	Вредност јавне интеракције Б	=	**Број бодова за изабрану јавну интеракцију Б**
				+
Вредност изабране карактеристике 1 + Вредност изабране карактеристике 2 + Вредност изабране карактеристике 3	×	Вредност јавне интеракције В	=	**Број бодова за изабрану јавну интеракцију В**
				=
				ИНДЕКС ПАРТИЦИПАЦИЈЕ А + Б + В

За утврђивање индекса предвиђено је ангажовање евалуатора, који утврђују (не)оствареност карактеристика јавних интеракција и тиме вредност индекса, на основу а) разговора са стручним лицима запосленим у локалној самоуправи (одељење за урбанизам или друга организациона јединица задужена за припрему плана), као и б) непосредног увида у документациону основу плана, садржај веб-сајтова и медијских прилога ради верификације информација од значаја за вредност индекса. За ту сврху потребно је прикупити целокупну документацију која се односи на поступак усвајања датог плана.

За сваку јавну интеракцију постоји могућност уписивања коментара од стране евалуатора, који, осим спољне провере, на основу увида у стање, генеришу и

препоруке за унапређење процеса. Иако методологија коју је СКГО развио подразумева ангажовање независних евалуатора, Индекс се као алат може користити самостално и може послужити запосленима у локалној самоуправи као водич за унапређење партиципације.

Табела 1. Опште информације о ЈЛС и плану

Р. бр.	Подаци о ЈЛС и плану
1.	Општина/град
2.	Назив организационе јединице која попуњава упитник
3.	Име и презиме и контакт телефон запосленог у управи
4.	Врста урбанистичког плана
5.	Пун назив плана
6.	Датум подношења иницијативе за израду плана
7.	Подносилац иницијативе за израду плана
8.	Број службеног гласила у којем је објављена одлука о изради плана
9.	Обрађивач плана
10.	Број службеног гласила у којем је објављен план
11.	Површина обухвата (ha)
12.	Број становника у обухвату плана (процена)

2.4. Формална партиципација

Јавне интеракције које представљају саставни део процедуре дефинисане прописима спадају у групу „Формална партиципација". Закон о планирању и изградњи прописује непосредно учешће грађана у процедури раног јавног увида и јавног увида и посредно приликом усвајања одлуке о изради плана и предлога плана. Излагање елабората за РЈУ и нацрта плана планског документа на јавни увид оглашавају се у дневном и локалном листу. Рани јавни увид траје 15, а јавни увид 30 дана. У оба јавна увида грађани и сви заинтересовани могу дати сугестије, примедбе и мишљења на предложена планска решења, која се разматрају од стране Комисије за планове, која је у обавези да на примедбе и сугестије реагује само током процедуре јавног увида. На јавној седници Комисије за планове сви заинтересовани који су током јавног увида поднели уредну примедбу на нацрт плана, могу своју примедбу изложити и усмено Комисији за планове. Уредна примедба подразумева подношење писане примедбе, предате на писарници органа који организује јавни увид, искључиво у току трајања јавног увида. Након јавног увида плански документ се још једном враћа обрађивачу плана, који га коригује у складу са примедбама усвојеним на јавној седници Комисије за планове и на тај начин формира предлог плана, који се након тога (не) усваја у скупштини ЈЛС.

Минимална вредност формалне партиципације је одређена карактеристикама које су обавезујуће по Закону о планирању и изградњи и представља законски минимум (**табеле 2–6**, поља обојена тамно плавом бојом).

У наставку су, са становишта концепта унапређене партиципације, дата појашњења пожељних карактеристика јавних интеракција формалне партиципације у оквиру четири кључне фазе планског процеса, а то су:

1. одлука о изради плана
2. припрема процеса планирања
3. рани јавни увид и јавни увид
4. усвајање и објављивање плана.

2.4.1. Одлука о изради плана

Омогућавање да на сајту ЈЛС буду доступни а) информација о поднетој иницијативи за израду плана одмах након подношења, б) нацрт одлуке о изради плана пре усвајања, в) одлука након усвајања, као и д) службено гласило, које је и доступно и лако претраживо, има неколико значајних предности.

Оваква пракса промовише принципе отворености и транспарентности у раду јавних органа. Јавност има право да зна какве се одлуке које се односе на развој доносе и има право да учествује у процесима доношења тих одлука.

Када је предлог одлуке пре усвајања доступан на сајту ЈЛС, јавност има прилику да се информише о планском обухвату и другим елементима од значаја за развој подручја (иницијатор, циљеви, плански основ, рокови и др.). Спровођењем јавне расправе о предлогу одлуке приликом њеног усвајања, грађани, преко својих изабраних представника, могу да утичу на њен садржај. Ова могућност је у неким ЈЛС и предвиђена статутом.

Такође, доступност одлуке на сајту ЈЛС након усвајања омогућава широј јавности да има увид у текуће пројекте и активности јавних органа и прати њихову имплементацију. Доступност и могућност претраживања службеног гласила на сајту ЈЛС пружа стручној, као и широј јавности, могућност да прате акте који су на снази.

НАПОМЕНА

За све табеле у оквиру поглавља 2.4. и 2.5.:
ВЈИ – вредност јавне интеракције изражена бројем бодова,
ВК – вредност карактеристике изражена коефицијентом – пондером.
За све карактеристике важи напомена о вишеструком избору – могућности да се више тврдњи означи као тачно.
У табелама у оквиру поглавља 2.4. тамно плавом бојом су обележене карактеристике које су по Закону обавезујуће.

Табела 2. Карактеристике јавних интеракција које се тичу одлуке о изради плана

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *(Вишеструки избор – могуће је обележити више карактеристика, па и све које важе за дату интеракцију)*	ВК
ИНИЦИЈАТИВА ЗА ИЗРАДУ ПЛАНА	1	Информација о поднетој иницијативи доступна је на сајту ЈЛС након подношења	0,8
		Информација о поднетој иницијативи је наведена у одлуци о изради плана	0,2
НАЦРТ ОДЛУКЕ О ИЗРАДИ ПЛАНА[17]	1	О нацрту одлуке о изради плана спроведена је јавна расправа	1,0
ОДЛУКА О ИЗРАДИ ПРЕДМЕТНОГ ПЛАНА	1	Пре усвајања, у форми предлога, била је доступна на сајту ЈЛС	0,3
		Дневни ред је доступан пре, а записник непосредно након скупштинског заседања на сајту ЈЛС	0,2
		Објављена је службеном гласилу које је доступно на сајту ЈЛС и ЦРПД-у	0,2
		Објављена је на сајту ЈЛС након усвајања у скупштини ЈЛС	0.3

ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

Град Сомбор: Обавезна јавна расправа о одлуци о изради плана

Град Сомбор је 2020. године усвојио Одлуку о јавним расправама*. Овом одлуком се уређују врсте прописа које доноси Скупштина града Сомбора за које се спроводи јавна расправа и дефинишу начин и поступак организовања и спровођења јавне расправе, као и прописи за које се не спроводи јавна расправа. Под јавном расправом подразумева се *„отворени састанак и консултовање представника органа града, јавних служби и јавних предузећа са заинтересованим грађанима и представницима удружења грађана, органима и организацијама и средствима јавног информисања"*. У одлуци је наведено да се јавном расправом обезбеђује *„информисање најшире јавности о планираним активностима на припреми општег правног акта; потпунија размена информација између органа града Сомбора и заинтересоване јавности; учествовање заинтересоване јавности у припреми општег правног акта; унапређивање квалитета општег правног акта"*.

У складу са овом одлуком, Град Сомбор организује **најмање једну** јавну расправу **у поступку припреме статута, буџета Града и стратешких планова развоја, у поступку утврђивања стопа изворних прихода Града, као и у поступку припреме просторних и урбанистичких планова. Спроводи се јавна расправа о нацрту акта (одлуке, плана и другог акта у припреми), а може се спровести и раније, на предлог обрађивача акта надлежног за припрему и утврђивање нацрта**.

Одлуком је дефинисано да се јавна расправа може спровести у поступку доношења других општих аката из надлежности Скупштине града, а на основу захтева предлагача општег акта или 1/3 одборника или предлога 100 грађана са бирачким правом на територији града. О захтевима одлучује надлежно радно тело Скупштине града. Уколико је захтев прихваћен, јавну расправу организује надлежно одељење Градске управе.

Расправа се спроводи достављањем предлога, сугестија и коментара у писаном и електронском облику и организовањем округлих столова, трибина, презентација, и др., којима обавезно присуствује овлашћени представник органа града и одељења Градске управе које спроводи расправу.

17 Сматра се законским минимумом само у оним ЈЛС у којима је статутом ЈЛС дефинисана обавеза да се спроводи јавна расправа о нацрту одлуке о изради плана.

Да би јавност била правовремено обавештена, информација о припреми прописа се објављује на интернет презентацији Града, и то у року од 8 дана од дана почетка израде тог прописа. Расправа почиње објављивањем јавног позива за учешће у расправи, програма спровођења јавне расправе, као и нацрта акта који је предмет јавне расправе на интернет презентацији Града.

Расправа траје најмање 15 (петнаест) дана од дана објављивања јавног позива, а време трајања утврђује одељење Градске управе надлежно за њено организовање и спровођење. Током трајања јавне расправе, одељење Градске управе надлежно за припрему општег акта који је предмет јавне расправе, на интернет презентацији Града објављује све коментаре, предлоге и сугестије дате на јавној расправи. Након завршетка расправе, надлежно одељење сачињава извештај о јавној расправи, који обавезно садржи податке о месту и времену одржавања расправе; овлашћеним представницима органа града Сомбора који су учествовали у расправи; броју учесника у расправи; броју достављених предлога, сугестија и коментара; предлозима и сугестијама који су прихваћени и предлозима и сугестијама који нису прихваћени са образложењем разлога. Извештај се објављује на интернет презентацији Града, у року од 15 дана од дана окончања јавне расправе. Приликом утврђивања предлога акта надлежно одељење Града мора да води рачуна о сугестијама и предлозима датим у јавној расправи, те је уз нацрт правног акта потребно приложити извештај о спроведеној јавној расправи. Градско веће утврђује предлог и са извештајем о спроведеној јавној расправи упућује га одборницима Скупштине града на разматрање и усвајање.

На интернет презентацији Града постоји засебна страница *Јавна расправа – увид*, на којој се налази текст Одлуке о јавним расправама и хронолошки списак огласа за јавне увиде, позива за учешће у јавним расправама и извештаја са спроведених јавних расправа. Осим тог интегралног прегледа, дата је могућност селектовања извештаја и прегледа архиве по годинама.

Адреса странице Јавна расправа –увид: *https://www.sombor.rs/aktuelnosti/javni-uvid/*

Адреса странице са списком извештаја са спроведених јавних расправа: *https://www.sombor.rs/izvestaj-o-sprovedenoj-javnoj-raspravi/*

*Одлука је формулисана и усвојена у оквиру пројекта СКГО „Унапређење доброг управљања на локалном нивоу" у оквиру програма „Подршка Владе Швајцарске развоју општина за унапређење доброг управљања и социјалне укључености (*SwissPRO*)", који реализује Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

2.4.2. Припрема процеса планирања

Након доношења одлуке о изради предметног плана, препоручује се израда анализе интересних група (АИГ) и плана партиципације (ПП). Њихова израда је предуслов успешности партиципативних процеса, али и планског процеса генерално, из више разлога.

АИГ је алат за идентификацију различитих група актера којих се план тиче и разумевања њихових различитих права, ставова, потреба, интереса и моћи да утичу на процес. На основу АИГ доноси се одлука о начину њиховог укључивања, чиме се омогућава да план да одговори на различите захтеве и потребе и буде алат за управљање конфликтним ситуацијама, како између партикуларних и јавног интереса, тако и партикуларних интереса међусобно. Њиховим усклађивањем у

процесу планирања се омогућава добијање широке подршке грађана, те се планска решења могу једноставније и ефикасније имплементирати.

ПП је изузетно важан алат за успешну реализацију партиципативних процеса, нарочито када је реч о оним процесима у којима учествује широк спектар актера и интересних група. Важно је да његовој изради претходи израда АИГ, ради ефикаснијег и прецизнијег дефинисања процеса партиципације – ко, на који начин, у којој фази, са којом сврхом учествује и шта су очекивани резултати, што је основ за дефинисање потребних ресурса. ПП дефинише процедуре, овлашћења и задужења запослених у надлежним институцијама, чиме се омогућава боља организација и координација рада.

Јавна доступност АИГ-а и ПП-а омогућава свим заинтересованим странама да сазнају како се може учествовати у планском процесу, што доприноси транспарентности и легитимности целокупног процеса. Веома је важно да процес њихове израде води фасилитатор који је обучен за дизајнирање планских процеса, преговарање, управљање конфликтима и проналажење конструктивних решења у групном раду.

Табела 3. Карактеристике јавних интеракција у процесу израде анализе интересних група и плана партиципације.

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
АНАЛИЗА ИНТЕРЕСНИХ ГРУПА (АИГ)	2	Урађена је анализа интересних група	0,5
		Урађена АИГ уз подршку обученог фасилитатора	0,2
		Урађена АИГ након усвајања одлуке о изради плана	0,3
ПЛАН ПАРТИЦИПАЦИЈЕ (ПП)	2	Урађен план партиципације	0.3
		Урађен ПП уз подршку обученог фасилитатора	0.2
		ПП дефинише учешће актера у складу са налазима АИГ	0.1
		ПП дефинише ресурсе, процедуре и задужења	0.1
		ПП је јавно доступан	0.3

ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

Град Панчево: Стратегија развоја града Панчева за период 2014–2020. године урађена у складу са налазима анализе интересних група (АИГ) и према плану партиципације (ПП)

За потребе израде стратегије развоја града Панчева за период 2014–2020. године формиран је интерсекторски тим, од 19 чланова (градоначелник, градски већници, руководиоци одељења, секретари секретаријата, представник регионалног центра и спољни сарадник за методологију), а руководилац израде је био обучени и искусни фасилитатор. Сви чланови тима су прошли процес едукације за партиципативне процесе.

Након доношења одлуке о изради стратегије и формирања тима, формулисан је план партципације (план комуникације са јавношћу), са специфицираним следећим активностима: идентификовати кључне фазе пројекта и у складу с њима израдити план информисања о току израде стратегије; одредити циљеве; идентификовати циљну публику у складу са фазама и стратешким циљевима; идентификовати кључне поруке; урадити визуелни идентитет и слоган пројекта; одредити канале комуникације; израдити алате за промоцију према циљним групама; направити листу портпарола; дефинисати буџет; одредити рокове; добити одобрење/усвојити план промоције.

На самом почетку процеса, тим је урадио анализу интересних група, које су у процес израде стратегије биле укључене на различите начине и у различитим фазама процеса, и:

- У фази снимања почетног стања, поред стандардног прикупљања података из различитих сектора:
  - » Одржано је 13 састанака са фокус групама, чији кључни актери су били корисници у одређеној области – привреде, пољопривреде, заштите животне средине, просторног и урбанистичког планирања и друштвеног развоја. На састанцима фокус група учествовало је укупно 279 стручњака, приватних предузетника, јавних радника, представника установа, ЈП, ЈКП и ОЦД. Иницијативе и предлози фокус група су разматрани на састанцима тима и имплементирани у текст стратегије.
  - » Реализоване су три анкете: општа анкета за грађане, анкета за привредне субјекте и анкета о животној средини за грађане. Анкете су биле доступне грађанима, установама, привредним организацијама и ОЦД у елекронској форми на сајту Града Панчева и преко *Facebook* странице града два месеца. Штампану верзију грађани су могли добити у месним заједницама, Градском услужном центру, Скупштини града, Центру за културу. Анкети се одазвало 748 учесника. Анкета за привредне субјекте је достављена на адресе 130 привредних организација и обухватала је питања о њиховом пословању, тешкоћама, развојним плановима и предлозима за унапређење пословног амбијента у граду Панчеву. Прикупљени су подаци од 56 предузећа и 29 предузетника, који запошљавају 1779 лица. Анкетом о животној средини обухваћена су најважнија питања о стању животне средине у граду и предлози за побољшање стања, о чему се изјаснило 223 грађана. Подаци из свих анкета су разматрани и имплементирани у текст стратегије.
- Преднацрт стратегије је упућен на разматрање Градском већу града Панчева, а након тога на јавну расправу у трајању од 20 дана:
  - » Одржано је 11 јавних скупова у граду и насељеним местима, на којима су директно учествовала 183 заинтересована стручњака, представника установа, привредних организација, ОЦД и грађана.
  - » Током јавне расправе стигло је 50 предлога и примедби на Преднацрт у писменој форми, путем посебно припремљеног обрасца који је био доступан на сајту Града, у МЗ и Услужном центру Градске управе. Прикупљене примедбе и предлози су обрађени и уврштени у текст, на основу чега је припремљен Нацрт стратегије развоја града Панчева за период 2014–2020. године и упућен Градском већу ради разматрања и утврђивања предлога Скупштини града Панчева.

Текст Стратегије и њени анекси, од којих су три у вези са спроведеним анкетама, налазе се на интернет страници: *http://arhiva.pancevo.rs/_STRATEGIJA_RAZVOJA_GRADA_PANCEVA_2014_2020_-327-1-3430*.

2.4.3. Рани јавни увид и јавни увид

Објављивање огласа о раном јавном увиду и јавном увиду на различитим местима и путем различитих канала омогућава да информације о њима буду доступне што већем броју заинтересованих страна. Различити канали оглашавања (сајтови ЈЛС, средства јавног информисања, огласне табле, друштвене мреже, дописи/

флајери, постери у јавним просторима) обезбеђују да информације допру до различитих сегмената заједнице, укључујући и оне који су и оне који нису активни на интернету или на друштвеним мрежама.

Требало би да дигитални елаборати током трајања јавних увида буду прилагођени за преузимање и претраживање, тако да се омогући лак и брз приступ информацијама. Уз подршку ГИС-а, елаборат је могуће анализирати на напреднији начин, што може унапредити разумевање његовог садржаја и утицаја на окружење. Осим графичког и текстуалног дела плана, веома је важно да дигитално буде доступна и планска документација. Чување и доступност дигиталних елабората на сајту ЈЛС и након завршетка раног јавног увида су битни због транспарентности и праћења промена које настају у планском процесу.

Како се радно време градске управе умногоме поклапа са радним временом већине грађана, препоручује се да аналогни материјал планског документа током раног јавног и јавног увида буде доступан у згради локалне самоуправе у продужено радно време, у простору и на начин који су примерени том типу активности. То превасходно значи да је потребно омогућити да приступачност простора буде у складу са стандардима којима се осигурава несметано кретање и приступ старијим особама и особама са инвалидитетом, али и да простор буде осветљен, проветрен и опремљен столовима и столицама тако да се може на удобан начин читати дата документација. Такође, пожељно је да током трајања раног јавног и јавног увида заинтересовани грађани имају прилику да добију стручне и адекватне информације од стручног особља током целог радног дана, а не само у одређеним терминима наведеним у огласу.

На основу *Правилника о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања* омогућено је организовање јавне презентације нацрта планског документа, најкасније десет дана пре истека јавног увида. Корисност овог метода је вишеструка, па поједине локалне самоуправе прибегавају овом партиципативном механизму током процеса израде сваког планског документа, и то не само током јавног, већ и током раног јавног увида. Тиме се јавности представљају циљеви израде плана, планска решења, намена земљишта и слично на начин који је разумљив и недвосмислен, што коначно доводи до боље упућености грађана у разумевање самог плана, као и јаснијим примедбама на план.

Ради растерећивања бирократије и брже комуникације, важно је омогућити достављање примедби на елаборат, односно нацрт плана и електронским путем, али и увид јавности у садржај свих примедби које су достављане током раног јавног увида, односно јавног увида.

Ради омогућавања правовременог увида јавности у ставове Комисије за планове, потребно је да извештаји буду, осим што су саставни део документације плана, доступни и на сајту ЈЛС, пожељно и на сајту обрађивача, непосредно након завршетка РЈУ и ЈУ, као и након стручне контроле пре излагања нацрта плана на ЈУ.

Важно је омогућити да јавној седници присуствују сви заинтересовани (и они који нису поднели примедбе и представници медија), јер се на тај начин повећава транспарентност планског процеса и доступност информација, омогућава

боље разумевање планских решења и шире учествовање јавности у одлучивању о будућим правцима урбаног развоја. С обзиром на то да сви заинтересовани грађани немају могућност присуствовања јавним седницама (због немогућности одсуствовања са посла, породичних обавеза, здравственог стања, и сл.), потребно је омогућити да се јавне седнице Комисије за планове преносе у реалном времену и/или да снимак седнице буде јавно доступан како би јавност имала увид у ток седнице, расправу и одлучивање о планском документу. Такође, потребно је преиспитати могућност одржавања седница у послеподневним терминима након радног времена највећег броја грађана, а уколико се искаже потреба, и у више сесија.

Да би јавна седница била сврсисходна – таква да омогући размену ставова и аргумената присутних, потребно је да простор у којем се јавна седница одржава буде примерен овој врсти догађаја – приступачан (нарочито особама са инвалидитетом, родитељима са дечјим колицима и сл., у приземљу), акустичан, довољно велики, опремљен звучницима, микрофоном и видео-бимом, као подршком за одвијање дискусије. Током пилотирања мерења индекса партиципације, које је спроведено 2023. године, тим евалуатора је уочио да велики број општина и градова организује јавне седнице Комисија за планове и јавне презентације у просторима који нису приступачни особама са инвалидитетом, а да при томе, постоје простори (библиотека, дом културе, свечане сале СО) који су приступачни и у којима је могуће организовати сличне догађаје. Веома је важно да се јавне седнице и јавни увиди организују у просторима који су приступачни свима, јер на тај начин додатно осигуравамо да су СВИ којих се план тиче добили прилику да учествују.

Из већ наведених разлога, који се тичу информисаности и праћења планског процеса, али и наглашавања личне одговорности за чињење и нечињење, важно је омогућити да записници са отвореног и затвореног дела јавне седнице, као и закључци седница, буду доступни јавности у склопу извештаја непосредно након јавног увида како би јавност имала увид у ток седнице, расправу и одлучивање о планском документу.

Табела 4. Карактеристике јавних интеракција у процедури раног јавног увида.

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ОГЛАШАВАЊЕ РАНОГ ЈАВНОГ УВИДА	**1**	Оглас објављен на сајтовима ЈЛС и носиоца израде плана	0,1
		Оглас објављен у средствима јавног информисања	0,1
		Оглас објављен на огласној табли у згради управе	0,1
		Оглас објављен са приказом границе у виду постера на прометном месту у згради управе	0,2
		Оглас је пласиран јавности посредством друштвених мрежа	0,2
		Остали методи информисања јавности: путем дописа/флајера у поштанским сандучићима, постера у јавним просторима, и сл.	0,3
ТОКОМ ТРАЈАЊА РАНОГ ЈАВНОГ УВИДА, ДИГИТАЛНИ ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД ЈЕ	**1**	Доступан на сајту ЈЛС и носиоца израде плана	0,3
		Доступан на сајту обрађивача плана	0,1
		Доступан у ГИС формату, са могућношћу генерисања мапа на упит	0,4
		Доступан у ЦРПД-у и архиви на сајту ЈЛС и након јавног увида	0,2
ТОКОМ ТРАЈАЊА РАНОГ ЈАВНОГ УВИДА, АНАЛОГНИ ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД ЈЕ	**1**	Доступан у седишту ЈЛС у радно време	0,3
		Доступан у седишту ЈЛС у продуженом радном времену, у простору и на начин који су примерени том типу активности	0,4
		Стручно лице за подршку за разумевање елабората је присутно, а информација о радном времену је доступна у простору и на сајту ЈЛС	0,3
ПРЕДАЈА ПРИМЕДБИ НА ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД	**1**	Примедбе се предају у седишту ЈЛС или се шаљу поштом	0,2
		Примедбе се приликом предаје заводе и грађани добијају заводни број	0,2
		Примедбе се могу предати онлајн и добија се дигитална потврда о предаји	0,3
		Преглед садржаја свих предатих примедби је доступан јавности	0,3
БРОЈ И СТРУКТУРА ПРИМЕДБИ НА ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД	**2**	Укупан број примедби *(Уписује се број, не бодује се)*	
		Јавни сектор	0,2
		Приватни сектор	0,2
		Удружења грађана	0,2
		Грађани/физичка лица	0,2
		Научно-истраживачке организације	0,2
ИЗВЕШТАЈ О РАНОМ ЈАВНОМ УВИДУ	**1**	Није јавно доступан, али је могуће извршити увид у управи Извештај је део документације уз нацрт плана	0,3
		Доступан је на сајту обрађивача, непосредно након завршетка РЈУ	0,3
		Доступан је на сајту ЈЛС, непосредно након завршетка РЈУ	0,4

Табела 5. Карактеристике јавних интеракција у процедури јавног увида

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ИЗВЕШТАЈ О СТРУЧНОЈ КОНТРОЛИ НАЦРТА ПЛАНА	**0.5**	Извештај је део документације уз план	0,2
		Извештај је доступан јавности пре излагања нацрта на јавни увид	0,8
ОГЛАШАВАЊЕ ЈАВНОГ УВИДА	**1**	Оглас је доступан на званичном сајту ЈЛС	0,2
		Оглас је доступан у средствима јавног информисања	0,1
		Оглас је доступан на огласној табли у седишту ЈЛС	0,1
		Информација је представљена у виду постера на прометном месту у скупштинској згради	0,1
		Информација је пласирана јавности посредством друштвених мрежа, емисија у локалним медијима и сл.	0,2
		Остали методи информисања јавности (флајери у поштанским сандучићима, постери у јавним затвореним и отвореним просторима и сл.)	0,3
ДИГИТАЛНИ НАЦРТ ПЛАНА ЗА ЈАВНИ УВИД	**1**	Доступан је на сајтовима ЈЛС и носиоца израде плана	0,3
		Доступан је на сајту обрађивача	0,1
		Доступан је у ГИС формату, са могућношћу претраживања и упита	0,4
		Елаборат је доступан у ЦРПД-у и архиви на сајту ЈЛС и након јавног увида	0,2
АНАЛОГНИ НАЦРТ ПЛАНА ЗА ЈАВНИ УВИД	**1**	Доступан је у седишту ЈЛС у радно време	0,5
		Доступан је у седишту ЈЛС у продуженом радном времену, у простору и на начин (услови за читање текста и графичких прилога) који су примерени том типу активности	0,25
		Стручно лице за подршку за разумевање садржаја нацрта плана је присутно, а информација о радном времену је доступна у простору и на сајту ЈЛС	0,25
ПРЕДАЈА ПРИМЕДБИ НА НАЦРТ ПЛАНА	**1**	Примедбе се предају у седишту ЈЛС или се шаљу поштом	0,2
		Примедбе се приликом предаје заводе и грађани добијају заводни број	0,2
		Примедбе се могу предати електронском поштом и добија се дигитална потврда о предаји	0,2
		Преглед садржаја свих предатих примедби је доступан онлајн пре јавне седнице	0,4
ПРИМЕДБЕ НА НАЦРТ ПЛАНА	**2**	Укупан број примедби *(Уписује се број, не бодује се)*	
		Јавни сектор	0,2
		Приватни сектор	0,2
		Удружења грађана	0,2
		Физичка лица	0,2
		Научно-истраживачке организације	0,2

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ЈАВНА СЕДНИЦА У ТОКУ ЈАВНОГ УВИДА	**3**	Седници су могли присуствовати сви који су поднели примедбе	0,1
		Седници су присуствовали сви заинтересовани (и они који нису предали примедбе и представници медија) и постоји евиденција броја присутних грађана	0,2
		Седница је преношена у реалном времену на локалним медијима и/или је снимак седнице јавно доступан	0,2
		Простор је примерен овој врсти догађаја (приступачан, акустичан, довољно велики, опремљен за одвијање дискусије – звучници, видео-бим, и сл.)	0,1
		Записник са јавне седнице је доступан јавности	0,1
		Седница је одржана у послеподневном термину (након радног времена највећег броја грађана)	0,1
		Седница је, уколико је исказана потреба за дискусијом, одржана у више сесија	0,2
ЗАТВОРЕНИ ДЕО СЕДНИЦЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПЛАНОВЕ	**0.5**	Закључци са седнице су део извештаја о јавном увиду	0,2
		Записник са затвореног дела седнице је доступан јавности након јавног увида	0,8
ИЗВЕШТАЈ О ЈАВНОМ УВИДУ	**1**	Доступан је непосредно након завршетка јавног увида, по захтеву, код носиоца израде плана; извештај је део документације уз план	0,1
		Доступан је у ЦРПД-у	0,4
		Јавно је доступан на сајту ЈЛС, непосредно након завршетка јавног увида	0,5

2.4.4. Усвајање и објављивање плана

Ради омогућавања јавности да буде информисана и заинтересованим странама да се укључе и реагују у јавној сфери, медијима, директно на седници или преко својих представника – одборника, важно је да предлог плана и дневни ред скупштинског заседања на којем се усваја предлог плана буду доступни јавности на сајту ЈЛС. Предлог плана се разликује од нацрта плана и важно је да јавност буде упозната са њим пре скупштинске процедуре.

Како би јавност имала увид у ток седнице, расправу и одлучивање о планском документу, потребно је да записник и извештај са скупштинског заседања буду доступни јавности на сајту ЈЛС, да се седница скупштинског заседања преноси у реалном времену и/или да постоји снимак заседања на сајту ЈЛС.

Ради омогућавања јавности да има увид у комплетан садржај планског документа, осим графичког и текстуалног дела плана, потребно је на сајту ЈЛС објавити и документацију уз план. Такође, пожељно је размотрити могућност израде скраћене верзије плана, која би била лакша за разумевање широј јавности. Објављивањем плана и документације у ГИС-у на сајту ЈЛС и у форми која омогућава едитовање, олакшава се приступ информацијама, односно разумевање и праћење реализације плана.

Табела 6. Карактеристике јавних интеракција у фазама усвајања и објављивања плана

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
УСВАЈАЊЕ ПЛАНА	**2**	Дневни ред скупштинског заседања на којем се усваја предлог плана је доступан јавности на сајту ЈЛС	0,2
		Предлог плана је доступан јавности онлајн пре упућивања у Скупштину на усвајање	0,2
		Записник са скупштинског заседања је доступан јавности на сајту ЈЛС	0,2
		Седница Скупштине је преношена у реалном времену и/или постоји снимак заседања на сајту ЈЛС	0,4
ОБЈАВЉИВАЊЕ ПЛАНА	**1**	План је објављен у службеном гласилу	0,1
		План и документација уз план су објављени на сајту ЈЛС	0,2
		План и документација уз план доступни су у ГИС-у прилагођени за едитовање	0,3
		План је објављен у скраћеној верзији, у виду публикације прилагођене јавности	0,3
		План је објављен у ЦРПД-у	0,1

Макисмални број бодова за формалну партиципацију (табеле 2-6) је 28
Минимални број бодова за фомалну партиципацију (законски минимум) је 5

ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

Град Чачак: Пренос седница Скупштине у реалном времену, дневни ред, записници и снимци одржаних скупштинских заседања доступни на сајту, развијени е-сервиси

Скупштина града Чачка има засебни сајт на ком се објављују дневни ред заказаних седница и записници одржаних седница. На сајту је омогућен директан пренос седница, а доступни су и снимци одржаних седница.

„Службени лист града Чачка" је линкован за сваку седницу, те се могу прочитати усвојене одлуке, чији је списак доступан на страници сајта – у делу о дневном реду заседања. Материјал за скупштинске седнице града Чачка је прегледан (добро организован интерфејс) и јасан (назив докумената указује на њихов садржај, те се не морају отварати да би се сазнало шта је њихов садржај).

Официјелни сајт града је прегледан и добро организован, а употреба е-сервиса „за размену информација са грађанима, правним лицима и другим управама" је лака и једноставна.

На сајту су понуђени припремљени дигитални обрасци у функцији подршке грађанима за учешће у процедурама управљања развојем, међу којима је и *Захтев за учешће грађана у раду скупштине Чачка*.

Документи јавних политика од значаја за развој града доступни су на сајту, груписани у категорије, а фајлови прилагођени медију. Тако је Списак просторних и урбанистичких планова града Чачка прегледан, планови су систематизовани, документи форматирани тако да се лако могу прегледати и преузимати са сајта.

Доступна је и интерактивна мапа града Чачка, уз коју су дата објашњења садржаја, контакти за питања и сугестије, инструкције за добијање корисничких података.

Интернет страница Скупштине града Чачка: *https://skupstina.cacak.rs/*

Снимак одржане 33. седнице Скупштине, дневни ред и списак усвојених одлука: *https://skupstina.cacak.rs/33-sednica-skupstine-grada-cacka-2/*

2.5. Проширена партиципација

Под проширеном партиципацијом подразумевамо оне врсте јавних интеракција које нису дефинисане као обавезне Законом о планирању и изградњи, али представљају норме које имплицитно произлазе из прописа са којима је Закон повезан.

У наставку су, са становишта концепта унапређене партиципације, дата појашњења пожељних карактеристика јавних интеракција проширене партиципације у оквиру четири кључне фазе планског процеса:
1. подршке јавности у разумевању процеса планирања
2. информисања
3. консултовања
4. сарадње.

Списак ових интеракција није коначан, омогућено је да евалуатор на основу разговора са запосленима у управи ЈЛС допише јавну интеракцију која није дата на списку.

Веома је важно разумети да је за реализацију успешних партиципативних процеса потребно комбиновати више различитих типова интеракције, те да је, на пример, након реализованог процеса консултација потребно информисати јавност о учесницима, покренутим темама и остваренim резултатима и/или након консултација током којих су идентификована неслагања и конфликтне позиције око одређених тема, потребно организовати радионицу у функцији унапређења разумевања разлика и изградње заједничког тла за даљу изградњу планског решења.

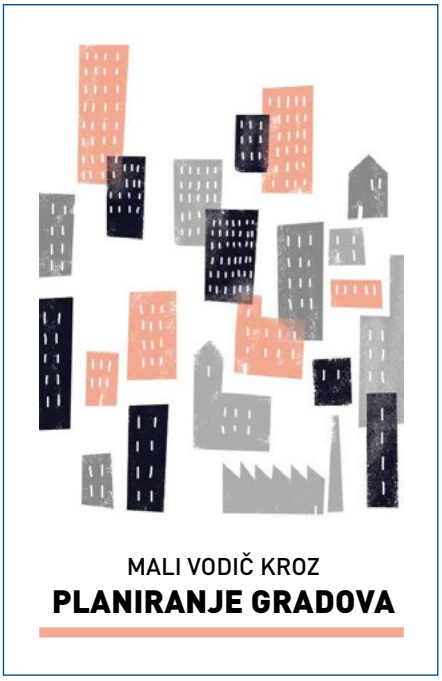
2.5.1. Подршка јавности у разумевању процеса планирања

У овој групи се налазе јавне интеракције које надлежне институције предузимају ради олакшавања грађанима да разумеју процедуре израде планских докумената, али и да омогуће увид у ажурне и релевантне законе, подзаконска акта, одлуке и документе јавних политика од значаја за развој предметног подручја, који се могу лако скидати са сајтова, претраживати и анализирати.

Комбинација публикација писаних на популаран начин, инфографика и интернет кампања на друштвеним мрежама омогућавају ширу доступност, боље разумевање и веће ангажовање грађана у процесу планирања и доношења одлука. Ови алати заједно доприносе транспарентности, информисању и партиципацији јавности, што је кључно за успешно спровођење било којег плана или стратегије. Инфорграфици о процедурама, систему и пракси планирања су добри

примери начина за кондензовање велике количине података у визуелно привлачне и лако разумљиве формате. Инфографици омогућавају ефикасну комуникацију информација и разумевање сложених концепата, процеса и статистика. Осим лакшег разумевања, инфографици могу помоћи да кључне поруке остану дуже у сећању грађана.

У недостатку званичних водича кроз процес планирања општинске/градске управе могу користити публикације које су израдиле организације цивилног друштва које су усмериле своје деловање на унапређење разумевања праксе планирања. За више информација погледајте секцију Извори и литература овог приручника.

Организације цивилног друштва (ОЦД) којима су заштита људских права, одрживи развој, унапређивање управљања и планирања урбаним (просторним) развојем област деловања, представљају важне партнере градским управама у процесима управљања урбаним развојем. Њихова стручност, повезаност са заједницом, иновативност и способност да заговарају промене могу допринети унапређењу капацитета за учешће свих укључених у процесе доношења одлука о развоју, а самим тим квалитету тих одлука и њиховој имплементацији.

Табела 7. Карактеристике јавних интеракција у функцији подршке јавности у разумевању процеса планирања

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ПОДРШКА РАЗУМЕВАЊУ СИСТЕМА ПЛАНИРАЊА И ПРОЦЕДУРЕ ИЗРАДЕ ПЛАНА	**1**	Опис процедуре израде плана је доступан на сајту ЈЛС, у холу и/или на огласној табли у згради управе / испред зграде управе	0,5
		Графички приказ и објашњење процедуре са фокусом на учешћу јавности доступни су на сајту ЈЛС	0,3
		Ажурна база релевантних закона, подзаконских аката и статут ЈЛС доступни су на сајту ЈЛС	0,2
РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ	**2**	Планski документи и њихова документациона основа су доступни на сајту ЈЛС	0,3
		Планski документи и њихова документациона основа су прилагођени за преузимање и претраживање и доступни на сајту ЈЛС	0,3
		Планski документи и њихова документациона основа су доступни у ГИС формату, са могућношћу генерисања мапа на упит	0,4
ПЛАН РАЗВОЈА И ДОКУМЕНТИ ЈАВНИХ ПОЛИТИКА ЈЛС	**2**	План развоја и документи јавних политика ЈЛС доступни су на сајту ЈЛС	0,5
		План развоја и документи јавних политика ЈЛС прилагођени су за преузимање и претраживање и доступни на сајту ЈЛС	0,5
АЖУРИРАНИ ВОДИЧИ КРОЗ ПРОЦЕС ПЛАНИРАЊА ЗА ГРАЂАНЕ – ПУБЛИКАЦИЈЕ	**2**	Доступни су у дигиталном формату на сајту ЈЛС и друштвеним мрежама	0,4
		У аналогном формату се могу добити у јавним институцијама, месним заједницама, на скуповима, и сл.	0,6

ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

Град Београд: Географски информациони систем Дирекције за грађевинско земљиште и изградњу

Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу Београда има развијен и добро организован географски информациони систем формиран са циљем да *„грађанима омогућимо лакши увид у планиране урбанистичке и инфраструктурне садржаје у оквиру обухвата одређеног плана"*.

ГИС садржи План генералне регулације Београда, са следећим картама: планирана намена земљишта, начин спровођења и директно спровођење, информације о урбанистичким параметрима (намена, величина, ширина фронта грађевинске парцеле, индекс изграђености и заузетости, спратност и однос предвиђених намена), обухват планова усвојених до и након 2003; планове у изради, али и податке о зонама града Београда на основу којих се утврђује висина доприноса за уређивање грађевинског земљишта, просторне податке из дигиталног катастарског плана, понуду локација за изградњу стамбених, привредних, комерцијалних и других садржаја, статусе захтева за изградњу недостајуће инфраструктуре, податке о озакоњењу објеката, обрачун доприноса за уређивање грађевинског земљишта, процене тржишних вредности земљишта, зоне урбане опреме и катастар клизишта подручја ГП Београда.

Посебно је значајно то што су на почетној страници ГИС-а дати корисничко упутство и водич са спецификацијом садржаја ГИС-а, опис слојева и начина претраге, чиме је омогућено да се приступ сервису олакша грађанима без претходних знања о начину функционисања географско-информационих система. *https://www.beoland.com/planovi/gis-direkcije/*

2.5.2. Информисање

У овој групи се налазе јавне интеракције које надлежне институције предузимају да би унапредиле информисаност јавности о планском процесу у свим фазама и сегментима процедуре његове израде и усвајања. Медији комуникације могу бити различити – од локалних новина и телевизија, преко сајтова и друштвених мрежа, до организовања презентација или изложби у јавном простору. Форме и медији, дужина трајања и начин преношења информација могу се разликовати у зависности од фазе планског процеса, односно сврхе због које се интеракција предузима.

Табела 8. Карактеристике јавних интеракција типа информисање

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ЈАВНЕ ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ ПЛАНА У РАЗЛИЧИТИМ ФАЗАМА ПРОЦЕСА ПЛАНИРАЊА *(ако их је било више, за сваку одговорити посебно)*	**0.2**	Конференције за штампу и/или емисије у локалним радио и ТВ емисијама у којима носиоци израде и/или обрађивачи представљају **теме** од значаја за територију и план	0,5
		Различити видови медијских прилога ради позивања, информисања и **мобилисања јавности за учешће** у изради плана	0,5
ИЗЛОЖБЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА РАЗУМЕВАЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ, КЉУЧНИХ ТЕМА И ОПЦИЈА РЕШЕЊА *(ако их је било више, за сваку одговорити посебно)*	**1**	Изложба постављена на приступачном и прометном јавном простору – у градским галеријама, скупштинском холу, градском тргу, месним заједницама и сл.	0,8
		Изложба најављивана у локалним медијима, на друштвеним мрежама и сајту ЈЛС	0,2

ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

Партиципација грађана у процесу израде решења за јавни простор градског насеља Бенска бара у Шапцу, 2014–2020. године

Бенска бара је једно од највећих градских насеља Шапца, настало током 70-их година 20. века. Генералним планом из 1964. године осмишљено је као ново, модерно насеље за вишепородично становање у блоку отвореног типа. Градска управа је 2014. године започела израду *Студије јавних простора: пројекат ревитализације насеља Бенска бара*, ради усклађивања са савременим потребама грађана.

Током израде студије обављено је анкетирање свих домаћинстава у оквиру насеља (око 1200 домаћинстава), са упитником који је дистрибуиран у поштанско сандуче свих станара и одржан је низ састанака преко месне заједнице и управника зграда. Анкетом су прикупљани подаци о томе шта грађани сматрају добрим, шта лошим у насељу, о комфору током кретања, урбаном мобилијару, нивоу опремљености итд. Анкета се показала као веома користан алат за прикупљање података. Закључци добијени анкетом су уграђени у Студију и дали смернице за покретање следећих пројеката. Тако је 2016. године покренута процедура израде *Ситуационог плана за урбанистичко-архитектонску разраду јавног простора у центру насеља Бенска бара*, са циљем да се уреди центар насеља. Формулисане су три варијанте идејних решења, одржано је више радионица и организована је изложба у просторијама месне заједнице, ради њихове презентације грађанима. Грађанима је омогућено да анонимно гласају за једно од решења. Изгласан предлог је упућен даље на разраду кроз идејно решење и пројекат за грађевинску дозволу, након чега је расписана јавна набавка за извођење радова. Реализација пројекта је завршена током лета 2020. године.

Паралелно са пројектом за центар насеља, рађен је свеобухватан *Урбанистички пројекат за уређење јавних простора насеља Бенска бара* (2018) са циљем да се уреде све јавне површине у насељу. Урбанистички пројекат је настао након низа радионица које су одржане са становницима. Организована је изложба на којој су грађани могли да решење сагледају и допуне својим предлозима. Одржан је округли сто са становницима и представницима јавних предузећа, организован је састанак са полицијом о могућностима да се архитектонско-урбанистичким решењем повећа безбедност становника насеља. Након усвојеног УП-а, Град је расписао набавку пројекта за грађевинску дозволу и пројекта за извођење, а реализација грађевинских радова је трајала две године. Радови су завршени током јесени 2020. године – реконструисани су сви тротоари, уведене бициклистичке стазе, траке за слабовиде, дрвореди, постављен мобилијар, уређени пешачки и бициклистички прелази.

Студију јавних простора: пројекат ревитализације насеља Бенска бара, Ситуациони план за урбанистичко-архитектонску разраду јавног простора у центру насеља Бенска бара и Урбанистички пројекат за уређење јавних простора насеља Бенска бара је израдило шабачко ЈУП „План". Локално урбанистичко предузеће које континуирано ради на изради планских докумената и прати њихову имплементацију и континуирана сарадња са управом, уз поштовање интегритета институције и запослених, као и чињеница да су запослени уједно и становници предметних територија, представљају основ успешности ове праксе.

Аутoрка фотoграфија Милена Зиндовић

2.5.3. Консултовање

У овој групи се налазе јавне интеракције које надлежне институције предузимају да би успоставиле комуникацију у различитим формама и модалитетима са широм и заинтересованом јавношћу, односно онима којих се план тиче. То могу бити конкурси, изложбе, трибине, округли столови, упитници и интервјуи са различитим групама актера у различитим фазама планског процеса. Њихов циљ је размена информација и ставова ради бољег разумевања подручја, теме, проблема, идеја о пожељном и могућем развоју и сл.

Веома је важно да се и ова, као и све остале врсте и групе јавних интеракција, реализују у складу са сазнањима и налазима анализе интересних група, ради прилагођавања начина комуникације различитим капацитетима актера који се консултују, избора медија, и сл. Такође, веома је важно све исходе консултативних процеса учинити доступним широј јавности, ради омогућавања праћења начина

њихове интеграције у планско решење. То омогућава легитимизацију одлука у процесу израде решења, али и заштиту процеса од манипулације формалном применом партиципативних техника.

Табела 9. Карактеристике јавних интеракција типа консултовање

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
УРБАНИСТИЧКО-АРХИТЕКТОНСКИ КОНКУРСИ	**2**	Организован је јаван и анониман конкурс за подручје које се третира планом; оглашен је у медијима, на сајтовима јавних институција и струковних организација, на друштвеним мрежама	0,1
		Распис конкурса садржи податке од значаја за имплементацију (буџет, време, механизме, институције) који представљају оквир за конкурсна решења	0,5
		У Комисији за избор решења су и представници локалне заједнице у складу са АИГ	0,2
		Записник о раду и закључци Комисије за избор најбољих решења доступни су јавности на сајту ЈЛС	0,1
		Организована је изложба свих пристиглих решења у јавном и приступачном простору, на којој Комисија представља закључке	0,1
ТРИБИНЕ И ОКРУГЛИ СТОЛОВИ *(ако их је било више, за сваку попунити образац и навести тему и датум)*	**1**	Организоване су и одржане трибине о темама од значаја за израду плана	0,2
		Актери су информисани о одржавању и позвани да узму учешће у складу са налазима АИГ – постоји број учесника	0,3
		Извештај о учесницима и дискусији је доступан јавности на сајту ЈЛС	0,2
		Трибина је преношена у реалном времену и/или постоји снимак на сајту ЈЛС	0,3
АНКЕТА – УПИТНИК *(ако их је било више, за сваки попунити образац и навести тему и датум)*	**1**	Организовано је анкетирање јавности у процесу израде плана	0,1
		Дефинисани су циљ и методологија у односу на планski процес, циљна група, репрезентативан број анкетираних и техника анкетирања	0,4
		Анкета је дефинисана и реализована у сарадњи са обученим фасилитатором, а циљна група је дефинисана у складу са налазом АИГ	0,3
		Циљ и сврха анкетирања, методологија и техника, добијени резултати и њихово тумачење су јавно доступни на сајту ЈЛС	0,2
ИНТЕРВЈУИ *(ако их је било више, за сваки попунити образац и навести тему и датум)*	**1**	Организовано је интервјуисање као подршка изради плана	0,1
		Дефинисани су циљ, методологија циљна група, репрезентативан број испитаника и техника извођења интервјуа у односу на планski процес	0,4
		Интервју је дефинисан и реализован у сарадњи са обученим фасилитатором, а циљна група је дефинисана на основу АИГ	0,3
		Циљ и сврха интервјуа, методологија и техника реализације, добијени резултати и њихово тумачење су јавно доступни на сајту ЈЛС	0,2
ДИСКУСИОНЕ/ФОКУС ГРУПЕ *(ако их је било више, за сваку попунити образац и навести тему и датум)*	**1**	Организоване и одржане дискусионе/фокус групе о темама од значаја за израду плана	0,1
		Дефинисани су циљ, методологија, циљна група – учесници и начин рада дискусионе групе у односу на планski процес	0,3
		Дискусиону/фокус групу је дизајнирао и водио квалификовани фасилитатор , а у раду су учествовали актери у складу са налазима АИГ – постоји списак учесника	0,4
		Резултати рада и закључци о раду (резултати и начин њихове интеграције у план) дискусионе/фокус групе доступни су јавности на сајту ЈЛС	0,2

2.5.4. Сарадња

Радионица представља тип јавне интеракције коју надлежне институције организују да би у сарадњи са представницима заинтересованих страна произвели заједнички резултат од значаја за процес или садржај планског решења у различитим фазама процеса израде плана.

Учесници радионица су препознати и позвани да учествују на основу налаза анализе интересних група, ради омогућавања репрезентативности интереса и легитимности процеса. У току заједничког рада, учесници имају могућност да се информишу, чују друге, изразе своје мишљење, предложе идеје и дискутују о њима са другим учесницима. Ти процеси омогућавају разумевање других и различитих ставова, те преиспитивање сопствених. Кроз дискусије и радионице, могу се развити креативна и иновативна решења за различите типове комплексних проблема који се јављају у заједници.

…

Веома је важно да радионица буде добро припремљена, дизајнирана тако да буде прилагођена сврси, учесницима и расположивим ресурсима и вођена од стране фасилитатора. Сврха радионице може да буде различита, те може исходовати заједничким разумевањем и приоритизацијом проблема, формулисањем визије и циљева развоја, генерисањем, вредновањем и избором развојних опција, концирањем и разрадом програма и планских решења, али и договором о начину реализације планског процеса. У зависности од сврхе и фазе, на радионицама могу учествовати представници свих или само неких легитимних интересних група.

Важно је да резултати процеса сарадње буду доступни свим заинтересованим актерима, као и да се омогући разумевање и праћење начина на који су ти резултати „уграђени" у процес и планско решење. Стога је процес и резултате радионица потребно документовати и интегрисати у документацију уз план, али и учинити видљивим на сајтовима ЈЛС, друштвеним мрежама и локалним медијима.

Табела 10. Карактеристике јавних интеракција типа сарадња

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
РАДИОНИЦА – ЗАЈЕДНИЧКИ РАД (ако их је било више, за сваку попунити образац и навести тему и датум)	**2**	Организована је и одржана радионица ради генерисања одговора примереног датој фази рада (структура проблема, визија, приоритети, варијантне опције и сл.)	0,1
		На радионицама су учествовали актери у складу са налазима АИГ – постоји списак учесника	0,3
		Обучени фасилитатор је дизајнирао и реализовао радионицу, генерисао закључке и подржао њихову интеграцију у планско решење	0,4
		Резултати радионице и начин њихове интеграције у плански процес / план доступни су јавности на сајту ЈЛС	0,2

ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

Подршка СКГО изради урбанистичких планова за подстандардна насеља

У периоду 2018–2020. године СКГО је спроводила пројекат „Подршка ЕУ инклузији Рома – Оснаживање локалних заједница за инклузију Рома", средствима ЕУ ИПА 2016, у вредности од 4,2 милиона евра. Програм се састојао из три компоненте, од којих се једна односила на подршку легализацији стамбених јединица, изради урбанистичких планова и техничке документације за подстандардна ромска насеља.

Усвојено је укупно 11 урбанистичких планова, уз укључивање становника неформалних насеља. Услови прописани пројектом подразумевали су обавезно одржавање најмање три радионице са становницима насеља на самој локацији, што је резултирало учешћем више од 1100 грађанки и грађана током 44 организоване радионице. Тиме је оповргнута тврдња о незаинтересованости грађана за планске процесе и потврђена важност припреме и обезбеђивања ресурса за реализацију партиципативних процеса, као и значаја укључивања грађана у свим фазама процеса. Несвакидашњи постигнути резултат пројекта је и прибављање потпуне (100%) сагласности становника / корисника земљишта на предложено решење препарцелације у једном од усвојених планова (ПДР за део насеља Бачки Моноштор, Сомбор), што се сматра једним од најосетљивијих питања, јер је реч о решавању својинских односа на земљишту.

Фотографије СКГО

3. ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ

3.1. Пре препорука, важно је разумети принципе

Од кључног значаја за дизајн и реализацију квалитетних партиципативних процеса је разумевање њихове природе, која се супротставља прецизном прописивању и у исто време захтева да оно постоји. У наставку су наведени кључни принципи које је потребно имати на уму приликом изградње капацитета и услова за квалитетну партиципацију грађана у урбанистичком планирању:

- **Сваки процес планирања је уникатан**. Разликују се простори, кључне теме и типови проблема, али и контекст у ком се планови израђују – локални институционални аранжман, ресурси (време, техничка опрема, логистичка подршка, буџет), број и капацитети запослених који су на располагању надлежним институцијама, капацитети обрађивача плана и његова „повезаност" са територијом, поверењем грађана и вољом да учествују, као и њиховим капацитетима за то.
- **Не постоје универзално примењива и добра решења**. Важно је разумети да је, у складу са претходним, партиципација грађана у процесима планирања такође уникатна и да не постоје решења, шаблони, рецепти или препоруке који ће исходовати успехом у свакој ситуацији свуда.
- **Воља и знање свих укључених, а посебно оних задужених за спровођење процеса су од велике важности**. Искуства и анализе пракси показују да пропис није гаранција квалитета – доказ су исходи јавних интеракција, чији су начин одвијања и позиција у процесу планирања детаљно дефинисани и прописани регулативом, а који се ипак разликују у различитим планским процесима. Примери добрих пракси показују да су заинтересованост и воља људи задужених за спровођење планских (партиципативних) процеса кључни предуслов успешности. Такође, од великог значаја су квалитет међуљудских односа, али и вишегенерацијски кадар, чиме се омогућавају размена и повезивање различитих знања и вредности, те тиме креирање квалитетних и аутентичних решења.

- **Квалитет партиципације у једном планском процесу утиче на будуће планске процесе**. Успешни партиципативни процеси снаже поверење грађана у јавне институције и граде капацитете (вештине, знање, воља, самопоуздање) за учешће у следећим – позитивно искуство може да допринесе поновном учешћу не само оних који су већ учествовали, већ и оних који нису, али су за процесе и исходе чули. Исто тако, неуспешан партиципативан процес, који није омогућио успостављање дијалога и договора о кључним развојним питањима и решењима или је био средство манипулације и/или подршке остваривању неких партикуларних интереса, доприносе апатији и одсуству воље за даљим учешћем.
- **Процес учешћа грађана у изради планског документа је потребно планирати**. Процес, односно методе и технике учешћа грађана је потребно промишљати, бирати и комбиновати у складу са ситуацијом у којој се плански процес одвија – степеном ургентности, важношћу теме за заједницу, претходним искуствима, капацитетима и бројем запослених који су на располагању, финансијским и осталим ресурсима (простор, опрема, и сл.), капацитетом осталих страна заинтересованих за процес итд.
- **Планирање и вођење партиципативних процеса захтева специфична знања – обучене фасилитаторе**. Појединци, формалне и неформалне групе грађана, академске и научне организације, јавне институције различитих надлежности, експертизе и нивоа деловања и управљања, приватна предузећа и компаније, професионалне асоцијације „којих се тиче", односно стране заинтересоване за исход планирања по различитим основама, разликују се по интересима у вези са предметном територијом, систему вредности, виђењима стања, идејама за развој, ресурсима који су им на располагању за заштиту сопствених ресурса, нивоу знања, а често су и у конфликту. Управљање процесима у којима је потребно обезбедити њихову информисаност и разумевање процеса, а затим и учешће, дискусију, договоре или преговоре, захтева посебне вештине и знања. Уколико се партиципативни процеси воде без потребних знања и разумевања њихове комплексности и осетљивости, може доћи до нарастања конфликта, некада и до њихове ескалације, чије негативне последице често надилазе сам плански процес.

У наставку су наведене препоруке за унапређење партиципације у урбанистичком планирању које произлазе из концепта унапређене партиципације, а генерисане су након искуства примене Индекса партиципације и на основу разговора са запосленима у градским и општинским управама.

3.2. Препоруке

3.2.1. Упитник за утврђивање индекса партиципације користити и као водич

Упитник за утврђивање индекса партиципације садржи списак различитих типова јавне интеракције грађана и јавних институција у целокупном процесу доношења и реализације одлука о урбаном развоју. Типови јавне интеракције су различити, а разлике су последица њихове улоге (сврхе, циља) у процесу планирања, али и расположивих ресурса.

Упитником се установљава да ли се јавна интеракција десила, али и ког је квалитета била. Квалитет јавне интеракције у планском процесу, без обзира на то шта је предмет рада (план, извештај, закључак, одлука, договор, и сл.) и у којој је фази настао (у фази иницирања израде, прикупљања података, идентификације ставова, проблема, идеја о развоју, формулисања, провере и праћења реализације планског решења), изражен је сетом карактеристика које на различит начин доприносе остварењу циља интеракције.

- **Препорука 1**: Упитник треба користити као ВОДИЧ за унапређење квалитета партиципације у урбанистичком планирању – потребно је тежити остваривању свих наведених јавних интеракција и карактеристика које су наведене у упитнику.
- **Препорука 2**: Списак типова јавне интеракције у упитнику није коначан. Потребно га је разумети као недовршен и непотпун списак, који је могуће допуњавати новим видовима јавне интеракције, а у складу са разумевањем потреба и контекста конкретног планског процеса.

3.2.2. Мобилисати и оснажити за учешће све актере којих се плански процес тиче

Актери којих се плански процес тиче су појединци, групе или организације на чије ће интересе плански процес и решење утицати. То могу бити становници предметног подручја, остали грађани у непосредном или ширем окружењу, експерти различитих профила, медији, активисти, изабрани званичници, представници пословних и индустријских активности у јавном или приватном сектору, администрација на локалном, регионалном и националном нивоу. Можемо их идентификовати, анализирати и груписати према различитим критеријумима – улога у процесу, начин финансирања, врста знања и вештина, тип интереса за подручје и сл. (видети оквир 4)

- **Препорука 1**. За сваки плански процес је потребно на самом почетку утврдити прелиминарни списак актера којих се плански процес тиче. Критеријуми за њихово препознавање, груписање и анализу могу бити различити (видети оквир 4).

- **Препорука 2**. За све (прелиминарно) идентификоване актере којих се плански процес тиче, треба извршити анализу њихових интереса, заинтересованости и капацитета за активно и конструктивно учешће. Један од најчешће примењиваних алата јесте њихово груписање на основу два критеријума: 1) нивоа моћи да утичу, и 2) нивоа заинтересованости (видети оквир 5)
- **Препорука 3**. Анализа актера се ради у целокупном процесу планирања. Постоји више различитих метода и техника за примену овог алата. Пожељно је да се идентификација и мобилизација актера спроводе не само од стране оних који су задужени за процес, већ и кроз само пријављивање или од стране других актера који предлажу укључивање актера који су потенцијално значајни за процес.

3.2.3. Омогућити лак и потпун приступ информацијама свим актерима којих се плански процес тиче

ОКВИР 4
Различите поделе актера којих се плански процес тиче

Грађани не представљају једну хомогену групацију, већ се могу идентификовати многе подгрупе: они који живе на територији за коју се припрема план и сви они који су, иако не живе на подручју, заинтересовани из неких других разлога за последице плана (можемо их груписати према специфичностима тих интереса – заштита животне средине, људских права, културног наслеђа итд.), а и унутар њих постоје различите подгрупе (према социјалном и економском статусу, стилу живота, образовању, старости, подручју на ком живе унутар територије и сл.).

Једна од уобичајених подела актера јесте подела према начину њиховог финансирања.

- Јавни сектор – представља све „организације које располажу јавним овлашћењима и које се финансирају из државног буџета, односно кроз систем јавних прихода и расхода; њихов циљ је циљ остваривање и очување изабраног социјалног поретка",
- Привредни/приватни сектор – представљају сва „предузећа и остали правни облици организовања, чији је циљ остваривање профита продајом робе и услуга на тржишту",
- Цивилни, трећи, добровољни сектор – представља „легално основане организације, које су невладине и непрофитне, са циљем остваривања социјалних визија" (Петовар 2003:147).

Осим ових групација, од великог значаја су и следећи актери:

- академија (факултети, институти, заводи, агенције и сл.), која поседује специфична научна и практична знања од значаја за плански процес и територију, и
- медији (локалне и националне телевизије, радио-станице, дневне и недељне новине, часописи, веб-портали, итд.), који имају веома важну улогу у информисању, мобилисању и оснаживању за учешће свих актера којих се плански процес тиче.

Од значаја за планирање је сазнање да се мотиви за развој учешћа разликују код сваке групе. Ова подела на другачији начин осветљава карактеристике, односно природу њихових интереса и мотивације. Уочавање њихових полазних позиција и становишта може помоћи тумачењу различитости њихових погледа на исти проблем и начина за његово решавање.

ОКВИР 5
Избор активности у складу са налазима анализе актера

У зависности од налаза анализе актера, треба предузети различите активности за њихово мобилисање и оснаживање за укључивање у процес.

- Актере који имају висок утицај и низак интерес је важно информисати и омогућити им да буду у току. Њихова подршка може бити значајна у процесу одлучивања.
- Актери са високим утицајем и високим интересом су веома значајна група, коју је потребно континуирано контактирати да би се обебедило њихово сигурно учешће, они су приоритет у консултацијским активностима и њихова подршка је неопходна.
- Актери са ниским утицајем, а високим интересом су веома значајни, могу имати специфична и корисна знања од значаја за територију и плански процес; ови актери захтевају оснаживање и изградњу капацитета; потребно их је континуирано контактирати и позивати на учешће.
- Актери са ниским утицајем и ниским интересом нису приоритет, али је потребно континуирано их информисати (на пример, путем медија), јер се на тај начин изграђује планска култура и поверење за неке друге процесе за које ће бити заинтересовани.

Информисање је једносмерна комуникација (може бити синхрона и асихнрона, директна или посредована различитим врстама медија), чији је циљ омогућавање приступа и увида у информације од значаја за конкретан процес планирања свим актерима којих се плански процес тиче.

Ток информација може ићи од стране управе или од стране неке ОЦД или ка широј јавности, као и од формалних или неформалних група грађана, академских институција, професионалних или привредних асоцијација, јавних институција ка управи, надлежним институцијама или обрађивачу.

- **Препорука 1**. Потребно је омогућити лак јавни приступ свим информацијама, документима и базама података од значаја за разумевање, праћење и учешће у процесу планирања. Они могу бити:
  - доступни на сајтовима и профилима јавних институција и надлежних организација на друштвеним мрежама у дигиталном формату
  - доступни у аналогном формату на више јавних лако приступачних места, достављени на кућну адресу, представљени на изложбама, представљени на презентацијама, конференцијама за штампу и сл.
  - објављени у локалним медијима (ТВ и радио станице и штампани медији).
- **Препорука 2**. Све јавне информације од значаја за разумевање и праћење процеса планирања и учешће у њему морају бити јасне, лако разумљиве, потпуне и проверљиве. Превођење информација у форму која је разумљива свима којих се плански процес тиче захтева додатно ангажовање, време и ресурсе – специфичан професионални језик и сложени графички прилози могу бити препрека за разумевање информација.

3.2.4. Успоставити дијалог и дискусију о проблемима и решењима

Веома је важно да се у процесу планирања омогуће услови за двосмерну комуникацију, у најбољем случају дијалог, који ће омогућити размену информација, аргумената и ставова и дискусију о идејама о развоју. Двосмерна комуникација може бити у реалном времену или с временским помаком, директна или посредована медијима, структурирана или слободније форме.

- **Препорука 1**. Осим раног јавног увида и јавног увида, у процесу планирања треба организовати дискусионе групе, форуме, различите анкете, интервјуе, састанке, округле столове, трибине, конкурсе и друге јавне догађаје који могу да унапреде разумевање стања, проблема, потреба, могућности, потенцијала за развој, опција развоја итд.
- **Препорука 2**. Потребно је обезбедити повратну информацију актерима који су учествовали у интеракцији, али и широј јавности да сазна шта је њихов резултат и како се и да ли ти резултати користе у даљем процесу планирања.
- **Препорука 3**. Потребно је омогућити да критеријуми и методологија избора учесника и начин комуникације такође буду лако јавно доступни. Важно је да се одлука о учесницима базира на претходној анализи актера, као и да постоји уредна база релевантних извештаја и/или записника о догађајима који су се одиграли.

3.2.5. Створити прилике за сарадњу и заједничко деловање

Сарадња подразумева „производњу" резултата у заједничком раду (форма радионица) професионалаца и стручњака који су за то задужени и образовани, али и представника широког спектра актера којих се развој тиче (по било ком основу), а који често имају конфликтне перспективе (нпр. оцене стања и жељеног развоја) и супротстављене интересе. Ти учесници се могу разликовати по мишљењима, вредностима, интересима, моћима, дужностима, овлашћењима, одговорностима, способностима, могућностима и вољи да раде заједно. Управо зато и упркос томе, у интеракцији између тих различитих интересних групација могуће је обликовати решење којим може бити задовољан највећи број учесника и које ће моћи и да се реализује.

- **Препорука 1**. Као и код претходних типова интеракције, подразумева се да је и овој интеракцији претходила анализа актера те да су учесници у догађају легитимни представници интересних група. Легитимност учесника обезбеђује легитимност оствареног резултата – заједничког договора.
- **Препорука 2**. За потребе дизајна, организације и реализације радионица, треба ангажовати експерта квалификованог за фасилитацију рада групе (фасилитатора), који ће умети да успостави и реализује процедуре и јасна правила за дијалог и заједнички рад. Фасилитатори владају техникама којима могу заштитити процес од доминације или манипулације од стране неке групе (доминантна у погледу вештини излагања, поседовања специфичног знања, са значајним ресурсима на располагању и сл.), односно од ескалације конфликата између група које заступају различите интересе или ставове.

- **Препорука 3**. Ови типови интеракције имају ограничен број учесника, захтевају њихову пажљиву селекцију, али и припрему, тако да учесници буду оспособљени за учешће у таквим догађајима – потпуно информисани о предмету рада и са основним вештинама комуникације.
- **Препорука 4**. Лоша припрема и вођење процеса сарадње могу да направе већу штету од оне која би настала да процес уопште није покренут. Кад је реч о добро припремљеном догађају:
  - он има подршку кључних људи у управи и планерском тиму
  - фасилитира га особа која је обучена за то
  - постоје ресурси за његову реализацију
  - омогућава се да сви учесници разумеју сврху догађаја и начин коришћења резултата
  - он је јаван, јер се једино тако може онемогућити или барем смањити остваривање нелегитимних интереса и манипулације механизмима моћи.

4. АНЕКС: ИНДЕКС ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

4.1. Формална партиципација

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *Вишеструки избор – моїуће је унеши више одїовора за сваку врсту јавне интеракције обележити све шврдње које важе за дашу интеракцију*	ПК
ИНИЦИЈАТИВА ЗА ИЗРАДУ ПЛАН	**1**	Информација о поднетој иницијативи доступна је на сајту ЈЛС након подношења	0,8
		Информација о поднетој иницијативи је наведена у одлуци о изради плана	0,2
НАЦРТ ОДЛУКЕ О ИЗРАДИ ПЛАНА[18]	**1**	О нацрту одлуке о изради плана спроведена је јавна расправа	1,0
ОДЛУКА О ИЗРАДИ ПРЕДМЕТНОГ ПЛАНА	**1**	Пре усвајања у форми предлога била је доступна на сајту ЈЛС	0,3
		Дневни ред је доступан пре, а записник непосредно након скупштинског заседања на сајту ЈЛС	0,2
		Објављена у службеном гласилу које је доступно на сајту ЈЛС и ЦРПД-у	0,2
		Објављена је на сајту ЈЛС након усвајања у скупштини ЈЛС	0.3
АНАЛИЗА ИНТЕРЕСНИХ ГРУПА (АИГ)	**2**	Урађена је анализа интересних група	0,5
		Урађена АИГ уз подршку обученог фасилитатора	0,2
		Урађена АИГ након усвајања одлуке о изради плана	0,3

18 Сматра се законским минимумом само у оним ЈЛС у којима је Статутом ЈЛС дефинисана обавеза спровођења јавне расправа о нацрту Одлуке о изради плана.

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *Вишеструки избор – могуће је унети више одговора за сваку врсту јавне интеракције обележити све тврдње које важе за дату интеракцију*	ПК
ПЛАН ПАРТИЦИПАЦИЈЕ (ПП)	**2**	Урађен план партиципације	0.3
		Урађен ПП уз подршку обученог фасилитатора	0,2
		ПП дефинише учешће актера у складу са налазима АИГ	0,1
		ПП дефинише ресурсе, процедуре и задужења	0,1
		ПП је јавно доступан	0,3
ОГЛАШАВАЊЕ РАНОГ ЈАВНОГ УВИДА	**1**	Оглас објављен на сајтовима ЈЛС и носиоца израде плана	0,1
		Оглас објављен у средствима јавног информисања	0,1
		Оглас објављен на огласној табли у згради управе	0,1
		Оглас објављен са приказом границе у виду постера на прометном месту у згради управе	0,2
		Оглас је пласиран јавности посредством друштвених мрежа	0,2
		Остали методи информисања јавности: путем дописа/флајера у поштанским сандучићима, постера у јавним просторима и сл.	0,3
ТОКОМ ТРАЈАЊА РАНОГ ЈАВНОГ УВИДА, ДИГИТАЛНИ ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД ЈЕ	**1**	Доступан на сајту ЈЛС и носиоца израде плана	0,3
		Доступан на сајту обрађивача плана	0,1
		Доступан у ГИС формату, са могућношћу генерисања мапа на упит	0,4
		Доступан у ЦРПД-у и архиви на сајту ЈЛС и након јавног увида	0,2
ТОКОМ ТРАЈАЊА РАНОГ ЈАВНОГ УВИДА, АНАЛОГНИ ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД ЈЕ	**1**	Доступан у седишту ЈЛС у радно време	0,3
		Доступан у седишту ЈЛС у продуженом радном времену, у простору и на начин који су примерени том типу активности	0,4
		Стручно лице за подршку за разумевање елабората је присутно, а информација о радном времену је доступна у простору и на сајту ЈЛС	0,3

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *Вишеструки избор – моїуће је унети више одїовора за сваку врсту јавне интеракције обележити све тврдње које важе за дату интеракцију*	ПК
ПРЕДАЈА ПРИМЕДБИ НА ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД	**1**	Примедбе се предају у седишту ЈЛС или се шаљу поштом	0,2
		Примедбе се приликом предаје заводе и грађани добијају заводни број	0,2
		Примедбе се могу предати онлајн и добија се дигитална потврда о предаји	0,3
		Преглед садржаја свих предатих примедби је доступан јавности	0,3
БРОЈ И СТРУКТУРА ПРИМЕДБИ НА ЕЛАБОРАТ ЗА РАНИ ЈАВНИ УВИД	**2**	Укупан број примедби ***Уписује се број, не бодује се***	
		Јавни сектор	0,2
		Приватни сектор	0,2
		Удружења грађана	0,2
		Грађани/физичка лица	0,2
		Научно-истраживачке организације	0,2
ИЗВЕШТАЈ О РАНОМ ЈАВНОМ УВИДУ	**1**	Није јавно доступан, али је могуће извршити увид у управи; извештај је део документације уз нацрт плана	0,3
		Доступан је на сајту обрађивача, непосредно након завршетка РЈУ	0,3
		Доступан је на сајту ЈЛС, непосредно након завршетка РЈУ	0,4
ИЗВЕШТАЈ О СТРУЧНОЈ КОНТРОЛИ НАЦРТА ПЛАНА	**0,5**	Извештај је део документације уз план	0,2
		Извештај је доступан јавности пре излагања нацрта на јавни увид	0,8
ОГЛАШАВАЊЕ ЈАВНОГ УВИДА	**1**	Оглас је доступан на званичном сајту ЈЛС	0,2
		Оглас је доступан у средствима јавног информисања	0,1
		Оглас је доступан на огласној табли у седишту ЈЛС	0,1
		Информација је представљена у виду постера на прометном месту у скупштинској згради	0,1
		Информација је пласирана јавности посредством друштвених мрежа, емисија у локалним медијима и сл.	0,2
		Остали методи информисања јавности (флајери у поштанским сандучићима, постери у јавним затвореним и отвореним просторима и сл.)	0,3

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *Вишеструки избор – моїуће је унети више одїовора за сваку врсту јавне интеракције обележити све тврдње које важе за дату интеракцију*	ПК
ДИГИТАЛНИ НАЦРТ ПЛАНА ЗА ЈАВНИ УВИД	**1**	Доступан је на сајтовима ЈЛС и носиоца израде плана	0,3
		Доступан је на сајту обрађивача	0,1
		Доступан је у ГИС формату, са могућношћу претраживања и упита	0,4
		Елаборат је доступан у ЦРПД-у и архиви на сајту ЈЛС и након јавног увида	0,2
АНАЛОГНИ НАЦРТ ПЛАНА ЗА ЈАВНИ УВИД	**1**	Доступан је у седишту ЈЛС у радно време	0,5
		Доступан је у седишту ЈЛС у продуженом радном времену, у простору и на начин (услови за читање текста и графичких прилога) који су примерени том типу активности	0,25
		Стручно лице за подршку за разумевање садржаја нацрта плана је присутно, а информација о радном времену је доступна у простору и на сајту ЈЛС	0,25
ПРЕДАЈА ПРИМЕДБИ НА НАЦРТ ПЛАНА	**1**	Примедбе се предају у седишту ЈЛС или се шаљу поштом	0,2
		Примедбе се приликом предаје заводе и грађани добијају заводни број	0,2
		Примедбе се могу предати електронском поштом и добија се дигитална потврда о предаји	0,2
		Преглед садржаја свих предатих примедби је доступан онлајн пре јавне седнице	0,4
ПРИМЕДБЕ НА НАЦРТ ПЛАНА	**2**	Укупан број примедби ***Уписује се број, не бодује се***	
		Јавни сектор	0,2
		Приватни сектор	0,2
		Удружења грађана	0,2
		Физичка лица	0,2
		Научно-истраживачке организације	0,2

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *Вишеструки избор – моїуће је унети више одїовора за сваку врсту јавне интеракције обележити све тврдње које важе за дату интеракцију*	ПК
ЈАВНА СЕДНИЦА У ТОКУ ЈАВНОГ УВИДА	**3**	Седници су могли присуствовати сви који су поднели примедбе	0,1
		Седници су присуствовали сви заинтересовани (и они који нису предали примедбе и представници медија) и постоји евиденција броја присутних грађана	0,2
		Седница је преношена у реалном времену на локалним медијима и/или је снимак седнице јавно доступан	0,2
		Простор је примерен овој врсти догађаја (приступачан, акустичан, довољно велики, опремљен за одвијање дискусије – звучници, видео-бим и сл.)	0,1
		Записник са јавне седнице је доступан јавности	0,1
		Седница је одржана у послеподневном термину (након радног времена највећег броја грађана)	0,1
		Седница је, уколико је исказана потреба за дискусијом, одржана у више сесија	0,2
ЗАТВОРЕНИ ДЕО СЕДНИЦЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПЛАНОВЕ	**0,5**	Закључци са седнице су део извештаја о јавном увиду	0,2
		Записник са затвореног дела седнице је доступан јавности након јавног увида	0,8
ИЗВЕШТАЈ О ЈАВНОМ УВИДУ	**1**	Доступан је непосредно након завршетка јавног увида, по захтеву, код носиоца израде плана; извештај је део документације уз план	0,1
		Доступан је у ЦРПД-у	0,4
		Јавно је доступан на сајту ЈЛС, непосредно након завршетка јавног увида	0,5
УСВАЈАЊЕ ПЛАНА	**2**	Дневни ред скупштинског заседања на којем се усваја предлог плана је доступан јавности на сајту ЈЛС	0,2
		Предлог плана је доступан јавности онлајн пре упућивања у Скупштину на усвајање	0,2
		Записник са скупштинског заседања је доступан јавности на сајту ЈЛС	0,2
		Седница Скупштине је преношена у реалном времену и/или постоји снимак заседања на сајту ЈЛС	0,4

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ *Вишеструки избор – могуће је унети више одговора за сваку врсту јавне интеракције обележити све тврдње које важе за дату интеракцију*	ПК
ОБЈАВЉИВАЊЕ ПЛАНА	**1**	План је објављен у службеном гласилу	0,1
		План и документација уз план су објављени на сајту ЈЛС	0,2
		План и документација уз план доступни су у ГИС-у прилагођени за едитовање	0,3
		План је објављен у скраћеној верзији, у виду публикације прилагођене јавности	0,3
		План је објављен у ЦРПД-у	0,1

4.2. Проширена партиципација

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ПОДРШКА РАЗУМЕВАЊУ СИСТЕМА ПЛАНИРАЊА И ПРОЦЕДУРЕ ИЗРАДЕ ПЛАНА	**1**	Опис процедуре израде плана је доступан на сајту ЈЛС, у холу и/или огласној табли у згради управе / испред зграде управе	0,5
		Графички приказ и објашњење процедуре са фокусом на учешћу јавности доступни су на сајту ЈЛС	0,3
		Ажурна база релевантних закона, подзаконских аката и статут ЈЛС доступни су на сајту ЈЛС	0,2
РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ	**2**	Плански документи и њихова документациона основа су доступни на сајту ЈЛС	0,3
		Плански документи и њихова документациона основа су прилагођени за преузимање и претраживање и доступни на сајту ЈЛС	0,3
		Плански документи и њихова документациона основа су доступни у ГИС формату, са могућношћу генерисања мапа на упит	0,4
ПЛАН РАЗВОЈА И ДОКУМЕНТИ ЈАВНИХ ПОЛИТИКА ЈЛС	**2**	План развоја и документи јавних политика ЈЛС доступни су на сајту ЈЛС	0,5
		План развоја и документи јавних политика ЈЛС прилагођени су за преузимање и претраживање и доступни на сајту ЈЛС	0,5
АЖУРИРАНИ ВОДИЧИ КРОЗ ПРОЦЕС ПЛАНИРАЊА ЗА ГРАЂАНЕ – ПУБЛИКАЦИЈЕ	**2**	Доступни су у дигиталном формату на сајту ЈЛС и друштвеним мрежама	0,4
		У аналогном формату се могу добити у јавним институцијама, месним заједницама, на скуповима, и сл.	0,6
ЈАВНЕ ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ ПЛАНА У РАЗЛИЧИТИМ ФАЗАМА ПРОЦЕСА ПЛАНИРАЊА (*ако их је било више, за сваку одговорити посебно*)	**0.2**	Конференције за штампу и/или емисије у локалним радио и ТВ емисијама у којима носиоци израде и/или обрађивачи представљају теме од значаја за територију и план	0,5
		Различити видови медијских прилога ради позивања, информисања и мобилисања јавности за учешће у изради плана	0,5

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
ИЗЛОЖБЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА РАЗУМЕВАЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ, КЉУЧНИХ ТЕМА И ОПЦИЈА РЕШЕЊА (*ако их је било више, за сваку одговорити посебно*)	**1**	Изложба постављена на приступачном и прометном јавном простору – у градским галеријама, скупштинском холу, градском тргу, месним заједницама и сл.	0,8
		Изложба најављивана у локалним медијима, на друштвеним мрежама и сајту ЈЛС	0,2
УРБАНИСТИЧКО--АРХИТЕКТОНСКИ КОНКУРСИ	**2**	Организован је јаван и анониман конкурс за подручје које се третира планом; оглашен је у медијима, на сајтовима јавних институција и струковних организација, на друштвеним мрежама	0,1
		Распис конкурса садржи податке од значаја за имплементацију (буџет, време, механизме, институције) који представљају оквир за конкурсна решења	0,5
		У Комисији за избор решења су и представници локалне заједнице у складу са АИГ	0,2
		Записник о раду и закључци Комисије за избор најбољих решења доступни су јавности на сајту ЈЛС	0,1
		Организована је изложба свих пристиглих решења у јавном и приступачном простору, на којој Комисија представља закључке	0,1
ТРИБИНЕ И ОКРУГЛИ СТОЛОВИ (*ако их је било више, за сваку попунити образац и навести тему и датум*)	**1**	Организоване су и одржане трибине о темама од значаја за израду плана	0,2
		Актери су информисани о одржавању и позвани да узму учешће у складу са налазима АИГ – постоји број учесника	0,3
		Извештај о учесницима и дискусији је доступан јавности на сајту ЈЛС	0,2
		Трибина је преношена у реалном времену и/или постоји снимак на сајту ЈЛС	0,3

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
АНКЕТА – УПИТНИК (*ако их је било више, за сваки попунити образац и навести тему и датум*)	**1**	Организовано је анкетирање јавности у процесу израде плана	0,1
		Дефинисани су циљ и методологија у односу на плански процес, циљна група, репрезентативан број анкетираних и техника анкетирања	0,4
		Анкета је дефинисана и реализована у сарадњи са обученим фасилитатором, а циљна група је дефинисана у складу са налазом АИГ	0,3
		Циљ и сврха анкетирања, методологија и техника, добијени резултати и њихово тумачење су јавно доступни на сајту ЈЛС	0,2
ИНТЕРВЈУИ (*ако их је било више, за сваки попунити образац и навести тему и датум*)	**1**	Организовано је интервјуисање као подршка изради плана	0,1
		Дефинисани су циљ, методологија циљна група, репрезентативан број испитаника и техника извођења интервјуа у односу на плански процес,	0,4
		Интервју је дефинисан и реализован у сарадњи са обученим фасилитатором, а циљна група је дефинисана на основу АИГ	0,3
		Циљ и сврха интервјуа, методологија и техника реализације, добијени резултати и њихово тумачење су јавно доступни на сајту ЈЛС	0,2
ДИСКУСИОНЕ/ФОКУС ГРУПЕ (*ако их је било више, за сваку попунити образац и навести тему и датум*)	**1**	Организоване и одржане дискусионе/фокус групе о темама од значаја за израду плана	0,1
		Дефинисани су циљ, методологија, циљна група – учесници и начин рада дискусионе групе у односу на плански процес	0,3
		Дискусиону/фокус групу је дизајнирао и водио квалификовани фасилитатор, а у раду су учествовали актери у складу са налазима АИГ – постоји списак учесника	0,4
		Резултати рада и закључци о раду (резултати и начин њихове интеграције у план) дискусионе/фокус групе доступни су јавности на сајту ЈЛС	0,2

ЈАВНА ИНТЕРАКЦИЈА	ВЈИ	КАРАКТЕРИСТИКА ЈАВНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ	ПК
РАДИОНИЦА – ЗАЈЕДНИЧКИ РАД (*ако их је било више, за сваку попунити образац и навести тему и датум*)	**2**	Организована је и одржана радионица ради генерисања одговора примереног датој фази рада (структура проблема, визија, приоритети, варијантне опције и сл.)	0,1
		На радионицама се учествовали актери у складу са налазима АИГ – постоји списак учесника	0,3
		Обучени фасилитатор је дизајнирао и реализовао радионицу, генерисао закључке и подржао њихову интеграцију у планско решење	0,4
		Резултати радионице и начин њихове интеграције у планski процес / план доступни су јавности на сајту ЈЛС	0,2

5. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

5.1. Релевантни прописи РС

1. Устав Републике Србије, „Сл. гласник РС”, број 98/2006.
2. Закон о планирању и изградњи, „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009-105, 81/2009-76 (исправка), 64/2010-66 (УС), 24/2011-3, 121/2012-14, 42/2013-37 (УС), 50/2013-23 (УС), 98/2013-258 (УС), 132/2014-3, 145/2014-72, 83/2018-18, 31/2019-9, 37/2019-3 (др. закон), 9/2020-3, 52/2021-22, 62/2023-10.
3. Закон о планском систему, „Сл. гласник РС”, број 30/2018.
4. Закон о локалној самоуправи, „Сл. гласник РС”, бр. 129/2007, 83/2014, 101/2016, 47/2018.
5. Закон о приступу информацијама од јавног значаја, „Сл. гласник РС”, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010, 105/2021.
6. Закон о референдуму и народној иницијативи, „Сл. гласник РС”, бр. 111/2021, 119/2021.
7. Закон о заштити животне средине, „Сл. гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009, 72/2009, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018, 95/2018.
8. Правилник о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања, „Сл. гласник РС”, број 32/2019.
9. Правилник о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, „Сл. гласник РС”, број 51/2019.
10. Правилник о условима и начину рада Комисије за стручну контролу планских докумената, Комисије за контролу усклађености планских докумената и Комисије за планове јединице локалне самоуправе, „Сл. гласник РС”, број 32/2019.
11. Правилник о садржини и начину вођења и одржавања Централног регистра планских докумената, информационог система о стању у простору и локалног информационог система и дигиталном формату достављања планских докумената, „Сл. гласник РС”, број 33/2015.
12. Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године, „Сл. гласник РС”, број 47/2019.
13. Стратегија реформе јавне управе у Републици Србији за период од 2021. до 2030. године, „Сл. гласник РС”, број 42/2021.

14. Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, „Сл. гласник РС", број 86/2021.
15. Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године, „Сл. гласник РС", број 11/2020.
16. Програм за реформу система локалне самоуправе у Републици Србији за период од 2021. до 2025. године, „Сл. гласник РС", број 42/2021.
17. Уредба о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика, „Сл. гласник РС", број 8/2019.
18. Акциони план за спровођење Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године за период од 2021. до 2022. године, „Сл. гласник РС", број 28/2021.
19. Акциони план за спровођење Стратегије развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године, „Сл. гласник РС", број 148/2020.
20. Акциони план за спровођење иницијативе Партнерство за отворену управу у Републици Србији за период 2023–2027. године, „Сл. гласник РС", број 119/2023.
21. Смернице за укључивање организација цивилног друштва у радне групе за израду предлога докумената јавних политика и нацрта, односно предлога прописа, „Сл. гласник РС", број 8/2020.
22. Смернице за укључивање организација цивилног друштва у процес доношења прописа, „Сл. гласник РС", број 90/2014.
23. Smernice za upotrebu društvenih mreža u organima državne uprave, autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave (2015). Direkcija za elektronsku upravu, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave.

5.2. Релевантни међународни документи

1. EU (2007). *Leipzig Charter on Sustainable European Cities.*
2. CEMR (2008). *Reference Framework for Sustainable Cities.*
3. EU (2010). *Toledo Declaration on Urban Development.*
4. EU (2011). *Territorial Agenda 2020. Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions.*
5. EU (2015). *Toledo Declaration 2020. The Social and Solidarity Economy as a key driver for an inclusive and sustainable future.*
6. EU (2015). *Riga Declaration of EU Ministers towards the EU Urban Agenda.*
7. EU (2016). *Urban Agenda for the EU.*
8. EU (2020). *Territorial Agenda 2030. A future for all place.*

9. UN (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*.
10. UN HABITAT (2015). *International Guidelines on Urban and Territorial Planning.*
11. UN (2017). *Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development*.
12. UN HABITAT (2016). *New Urban Agenda.*
13. UN HABITAT (2018). A Guide to Assist National and Local Governments to Monitor and Report on SDG Goal 11+ Indicator. Monitoring Framework - Definitions - Metadata - Un-Habitat Technical Support.
14. UN HABITAT (2018). Tracking Progress Towards Inclusive, Safe, Resilient and Sustainable Cities and Human Settlements. SDG 11 Synthesis Report High Level Political Forum 2018.

5.3. Литература и други релевантни извори

1. **(2014) *Учешће грађана у процесу доношења и примене закона и других инструмената јавних политика*. Београд: Грађанске иницијативе.
2. **(2015). *Анализа процеса планирања у градовима и општинама у Републици Србији*. Београд: Стална конференција градова и општина – СКГО.
3. **(2018). *Индекс добре управе на локалном нивоу*. Београд: Стална конференција градова и општина – СКГО.
4. **(2018). *Анализа учинка и капацитета јединица локалних самоуправа у примени принципа доброг управљања – Извод из анализе.* Београд: Стална конференција градова и општина – СКГО.
5. **(2021). *Анализа учинка и капацитета јединица локалних самоуправа у примени принципа доброг управљања – Извод из анализе*. Београд: Стална конференција градова и општина – СКГО.
6. **(2018). *Јавне расправе: учешће грађана у процесима креирања политика*. Београд: Центар за истраживање, транспарентност и одговорност – ЦРТА.
7. **(2013-2022). *Учешће грађана у демократским процесима у Србији 2013–2022.* Београд: Центар за истраживање, транспарентност и одговорност – ЦРТА.
8. **(2020). *Приручник за учешће јавности у планирању, изради и праћењу спровођења јавних политика и прописа*. Републички секретаријат за јавне политике.
9. Alexander, E. R. (2002). *The Public Interest in Planning: From Legitimation to Substantive Plan Evaluation*. Planning Theory, 1(3), 226–249.
10. Аксентијевић, М., Стојић, Б., Тимотијевић, Ј. (2021). *Приручник за одбрану простора*. Београд: Министарство простора.
11. Arnstain (1969) A Ladder Of Citizen Participation, *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
12. Вујошевић, М., Петовар, К. (2006) *Јавни интерес и стратегије актера у урбанистичком и просторном планирању*. Социологија, XLVIII (4), стр. 357–382.

13. Грaовац, А., Ђокић, Ј., Чукић, И., Стојић,Б., Ћатић, А., Мићановић, М. (2022) *Израда планова иза привторених врата. Извештај о стеϕену учешћа грађана у процесима урбанистичкоī планирања у Беоīраду за 2021. īодину*. Београд: Институт за урбане политике/Министарство простора.
14. Davis, N. (2008). *A tale of two committees: evaluating collaborative management planning in Canada's Pacific groundfish fisheries.* Thesis/Dissertation. University of British Columbia.
15. Innes, J. E. (1995). Planning theory's emerging paradigm: communicative action and interactive practice, *Journal of Planning Education and Research,* 14, 183–189.
16. Innes, J.; Booher, D.E. (1999). Consensus Building and Complex Adaptive Systems: A Framework for Evaluating Collaborative Planning, *Journal of the American Planning Association*, Autumn 99, Vol. 65 Issue 4, p 412, 12p.
17. Innes, J, Booher, D. (2004). Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century, *Planning Theory & Practice*, Vol. 5, No. 4, 419–436.
18. Innes, J.E., & Booher, D.E. (2018). *Planning with Complexity*: *An Introduction to Collaborative Rationality for Public Policy* (2nd ed.). Routledge.
19. Јеринић, Ј., Вучетић, Д., Станковић, М. (2022). *Приручник за сīровођење īринциīа доброī уīрављања на локалном нивоу.* Београд: Стална конференција градова и општина – СКГО.
20. Lazarević Bajec, N. (2009) Rational or collaborative model of urban planning in Serbia: Institutional limitations. *Serbian Architectural Journal*, 1, 81–106.
21. Margerum, R. D. (2002). Evaluating collaborative planning - Implications from an empirical analysis of growth management. *Journal of the American Planning Association*, 68(2), 179–193.
22. Миловановић Родић, Д. (2015). Local Development Strategies Without Strategic Thinking: Lost In Between Politicians' Games, Administrations' Rigidity And Planner's Depression. *SAJ – Serbian Architectural Journal*, 7(3), 381–400.
23. Маруна, М., Миловановић Родић, Д., Славковић, Л., Радовановић, К., Ристовић, М., Вајовић, М., Томашевић, М. (2020). Ка колаборативном управљању: платформа за промоцију савременог концепта просторног развоја. У А. Јевтић, & Б. Драшковић (ур.), *Будућност īрадова и урбанизма* / Међународни научно-стручни скуп 16. Летња школа урбанизма (стр. 49–56). Београд: Удружење урбаниста Србије, Републички геодетски завод.
24. Миловановић Родић, Д. (2005). *Унаīређење учешћа īрађана у урбанистичком īланирању уз īодршку информационих и комуникационих технолоīија*. Магистарски рад. Београд: Архитектонски факултет.
25. Миловановић Родић, Д., (2013). Р*едефинисање модела учешћа īрађана у урбанистичком īланиранју Србије у складу са комуникативно-колаборативном īарадиīмом*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду Архитектонски факултет
26. Миловановић Родић, Д., Славковић, Љ., Маруна, М. (2022). *У īотрази за јавним интересом: домети урбанизма*. Београд: Универзитет у Београду, Архитектонски факултет.

27. Мојсиловић, М., Клачар, Б., Сретеновић, В., Жегарац, Ј., Радовић., Н (2010). *Непосредно учешће грађана у управљању локалном заједницом Проблеми, изазови и препоруке за унапређење процеса*. Београд: Мисија ОЕБС у Србији.
28. Петовар, К. (2003). *Урбана социологија: наши градови између државе и грађанина*. Београд: АФ и ГФ Универзитета у Београду, ИАУС.
29. Радовановић, К., Славковић, Љ., Граовац, А., Ђокић, Ј. (2022). Заштита права на учешће у одлучивању о будућности као јавни интерес. У Миловановић Родић, Д., Славковић, Љ., Маруна, М. (2022). *У потрази за јавним интересом: домети урбанизма (147–173)*. Београд: Универзитет у Београду, Архитектонски факултет.
30. Sandercock, L. (2020). The Heart of Community Engagement: Practitioner Stories from Across the Globe. *Planning Theory & Practice*, 21(3), 501–504.
31. Sager, T. (1994). *Communicative Planning Theory*. Aldershot, Avebury Technical.
32. Стајић, М., Чукић, И., Веселиновић, Д., Аксентијевић, М. (2016). *Мали водич кроз планирање градова*. Београд: Микро арт,
33. Славковић, Љ., Граовац, А., Ђокић, Ј., Радовановић, К. (2021). *Јавност на дистанци – демократија у кризи. Анализа планских процедура у периоду пандемије*. Београд: Нова планска пракса.
34. Славковић, Љ., Граовац, А., Радовановић, К., Ђокић, Ј. (2022) *Мали велики појмовник урбанистичког планирања*. Београд: Нова планска пракса,
35. Славковић, Л., Маруна, М., Миловановић Родић, Д., & Радовановић, К. (2020). *Ка колаборативном управљању развојем града: интерактивни урбанизам*. Београд: Центар за културну деконтаминацију.
36. Вукелић, З. (ур) (2006). *Грађанско учешће на локалном нивоу. Анализа правног оквира и политике у Србији и другим европским земљама Истраживање постојећег стања*. Београд: Стална конференција градова и општина – СКГО.
37. Стојић, Б. (2020). *Позиција грађана у развоју и планирању градова. Могућности грађана да утичу на процес израде планских докумената*. Београд: Регулаторни институт за обновљиву енергију и животну средину – РЕРИ (2020).
38. Стојић, Б. (2023). *Израда планова иза притворених врата. Извештај о степену учешћа грађана у процесима урбанистичког планирања у Београду за 2022. годину*. Београд: Институт за урбане политике/Министарство простора.
39. Стојков, Б., Дамјановић Д., Павловић-Крижанић Т., Петровић, М. (2015). *Могућности унапређења јавног увида код просторних и урбанистичких планова*. Београд: ПАЛГО центар и СКГО.
40. Fisher, F. et al (2001). *Building Bridges between local governments and citizens through Managing Conflict and Differences: Part I – Concepts and Strategies,* FPDL, UN HABITAT Training and Capacity Building Branch, Local Government Initiative of the Open Society.

41. Fisher, F. et al (2001). *Building Bridges between local governments and citizens through Managing Conflict and Differences: Part II – Training Toolkit,* FPDL, UN HABITAT Training and Capacity Building Branch, Local Government Initiative of the Open Society Institute.
42. Fisher, F. et al (2001). *Building Bridges between local governments and citizens through Participatory Planning: Part I – Concepts,* FPDL , UN HABITAT Training and Capacity Building Branch, Local Government Initiative of the Open Society Institute.
43. Fisher, F. et al (2001). *Building Bridges between local governments and citizens through Participatory Planning: Part II – Training Toolkit*, FPDL , UN HABITAT Training and Capacity Building Branch, Local Government Initiative of the Open Society Institute.
44. Flyberg, B. (1988). Empovering Civil Society: Habermas, Foucault and the Question of Conflict, in M. Douglass and J. Friedmann (eds). *Cities for Citizens: Planning in the Rise of Civil Society in a Global Age*, pp. 185–211.
45. Forester, J. (1994). Bridging interests and community: Advocacy planning and the challenges of deliberate democracy. *Journal of the American Planning Association.*
46. Forester, J. (1987). Planning in the Face of Conflict, u Le Gates, R.T, Stout, F. (eds.) (2003, First edition published in 1996): *The City Reader.* Routledge, London and New York.
47. Friedman, J (1987). *Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action*, Princeton University Press, Princeton.
48. Friedmann J. (1989). Planning in the Public Domain: Discourse and Praxis. *Journal of Planning Education and Research*. 8(2):128–130.
49. Harvey, David. (2003). *The Right to the City*. International Journal of Urban and Regional Research. 27. 939–941.
50. Healy, P. (1992). Planning through Debate: The Communicative Turn in Planning Theory. *The Town Planning Review*, 63,(2), 143–162.
51. Healy, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. University of British Columbia Press.
52. Healey P. (1999). Institutionalist Analysis, Communicative Planning, and Shaping Places. *Journal of Planning Education and Research*;19(2):111–121.
53. Healey P. (2002). On Creating the "City" as a Collective Resource. *Urban Studies*. 39(10):1777–1792.
54. Healy, P. (2003): Collaborative planning in perspective, *Planning Theory*, vol 2 (2): 101–123.
55. Healey, P. (2010). *Making Better Places—The Planning Project in the Twenty-First Century*. Macmillan International Higher Education.
56. Huxley, M., Yiftachel, O. (2000). New Paradigm or Old Myopia? Unsettling the Communicative Turn in Planning Theory?, *Journal of Planning Education and Research,* 19:333–342.
57. Чолић, Р. (2003). *Формална и неформална партиципација у одлучивању на нивоу локалних стратешких планова*. Магистарски рад. Универзитет у Београду Архитектонски факултет.

58. Чолић, Р. (2007). *Партиципативно планирање*. Београд: Задужбина Андрејевић.
59. Чолић, Р. (2009). *Партиципација у стратешком планирању градова и развој сазнања – пример Стратешког плана развоја Ниша*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду Архитектонски факултет.
60. Чолић Р., Мојовић Ђ., Чолић Н., Петковић, М. (2013). *Водич за партиципацију у планирању урбаног развоја*. Београд: ГИЗ.
61. Чолић, Н., Џелебџић, О. (2018). Пракса партиципативног планирања у Србији – стање и перспективе. У *Измена закона о планирању и изградњи. Међународни научно-стручни скуп, 14. Летња школа урбанизма*, 105–111. Београд: Удружење урбаниста Србије.
62. Чукић, И. (ур.) (2013). *Мапа акције*. Београд: Микро арт.
63. Чукић, И. (2017). Могућност партиципативног управљања урбаним развојем анализа студије случаја. У И. Чукић (ур.) *Ка другачијем граду* (стр. 45–56). Београд: Микро арт.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.4(497.11)(035)

МИЛОВАНОВИЋ Родић, Данијела, 1969-
Практикум за унапређење партиципације у урбанистичком планирању коришћењем индекса партиципације / Данијела Миловановић Родић. - Београд : Стална конференција градова и општина - Савез градова и општина Србије, 2024 (Београд : Досије студио). - 73 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 100. - Стр. 9-10: Предговор / Клара Даниловић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија. стр. 67-73.

ISBN 978-86-80480-82-4

а) Урбанистичко планирање -- Партиципација -- Србија -- Приручници

COBISS.SR-ID 154279945

СТАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА ГРАДОВА И ОПШТИНА

САВЕЗ ГРАДОВА И ОПШТИНА СРБИЈЕ

ISBN 978-86-80480-82-4

Македонска 22/VIII
11000 Београд, Србија

T: 011 3223 446
E: secretariat@skgo.org

www.skgo.org